

Innst. O. nr. 28.

(1998-99)

Innstilling fra justiskomiteen om lov om endringer i rettergangslovene m.m. (kildevern og offentlighet i rettspleien).

Ot.prp. nr. 55 (1997-98).

Til Odelstinget.

1. PROPOSISJONENS HOVEDINNHold

Justisdepartementet legger i proposisjonen frem forslag om endringer i rettergangslovgivningen som gjelder offentlighet i rettspleien, og pressens og andre massemediers vern for sine kilder i forbindelse med rettssaker. Proposisjonen bygger på utvalgsutredningen NOU 1988:2 Kildevern og offentlighet i rettspleien.

Lovforslaget tar sikte på styrke kildevernet ved å innsnevre adgangen til unntaksvis å kunne pålegge mediearbeidere vitneplikt. Ved vurderingen av om vitneplikt skal pålegges skal de hensyn som taler for kildevern gis stor vekt og sideordnes hensyn til oppklaring og forebygging av straffbart brudd på taushetsplikt.

Det stilles i dag strenge krav for at påtalemyndigheten skal kunne beslutte ransaking av redaksjonslokaler. Departementet foreslår å utvide dette vernet til lokaler tilsvarende redaksjonslokaler. Videre foreslås at slik ransakingsbeslutning bare skal kunne fattes på et forholdsvis høyt nivå innen påtalemyndigheten. De unntakstilfeller der en politimann på egen hånd kan foreta ransaking begrenses. Videre foreslås en regel om at redaktøren eller dennes stedfortreder skal tilkalles ved ransaking av redaksjonslokaler, hvis det kan skje uten opphold.

I proposisjonens del 4 foreslås endringer i reglene om offentlighet i rettergangen. Lovforslagene tar som utgangspunkt at rettsforhandlingene er offentlige. Innskrenkninger i prinsippet - lukking av dørene, forbud mot referat osv. - bør i tilfelle besluttes særskilt av retten i den enkelte sak.

Av de konkrete lovforslagene kan nevnes en bestemmelse om at enhver i alminnelighet skal gis opplysning om tid og sted for berammede rettsmøter. Offentlighetsprinsippet blir understreket ved en regel om at forhandlingene og rettsavgjørelsene som hovedre-

gel kan gjengis offentlig. Retten skal ved åpningen av rettsmøtene gi meddelelse om eventuelle begrensninger i dette. De alminnelige unntaksreglene om når offentligheten kan begrenses, gis i lovforslaget en mer oversiktlig og tilgjengelig form. I § 130 foreslås en ny bestemmelse om at retten midlertidig kan forby at rettsavgjørelsen gjengis offentlig før den er meddelt partene. Departementet foreslår videre en viss kjæremålsadgang for pressen m.fl. når det er besluttet forbud mot offentlig referat av rettsforhandlinger eller rettsavgjørelser.

Reglene om utskrift av rettsavgjørelser i sivile saker og straffesaker foreslås endret. Forslaget vil knesette alminnelig rett til utskrift av dommer i bestemte straffesaker så langt som det ikke gjelder forbud mot offentlig gjengivelse.

Det foreslås ikke realitetsendringer i reglene om fotografering og filming m.m. under rettsmøter, men vernet mot ufrivillig avfotografering og filming utenfor rettsmøtet utvides noe.

I proposisjonens del 5 behandles spørsmålet om straff for hemmelig opptak og offentliggjøring av samtale man selv deltar i. Departementet er kommet til at det ikke er grunnlag for å foreslå en straffebestemmelse som rammer dette.

2. BESKYTTELSE AV MASSEMEDIEENES KILDER

2.1 Innledning

Hovedregelen i prosesslovgivningen er at enhver plikter å forklare seg for retten som vitne. Ut fra ønsket om å bevare taushet om kildens identitet kan imidlertid mediene innenfor visse rammer nekte å avgi forklaring for retten.

2.2 Vitneplikten

2.2.1 Gjeldende rett

Forholdet mellom vitneplikten og retten til kildebeskyttelse er i dag regulert i straffeprosessloven § 125 og tvistemålsloven § 209 a for henholdsvis straffesaker og sivile saker. Utgangspunktet er at redaktøren og de personer som er likestilt med redaktøren, har en rett til å nekte å svare på spørsmål om en kildes identitet. Retten har likevel adgang til å pålegge vitneplikt hvis den finner det særlig viktig at forklaring gis, og skal i så fall foreta en avveining av de stridende interesser. Retten kan eventuelt velge den «mellomløsning» som består i at navnet på kilden kun meddeles retten og partene i møte for stengte dører og under pålegg om taushetsplikt.

Utenfor området for kildevernet faller tilfeller hvor en journalist ved egne iakttagelser har fått rede på straffbare forhold. Retten kan videre kreve forklaring gitt hvis det må antas at kilden ved overleveringen av opplysningene har gjort seg skyldig i straffbart brudd på taushetsplikt.

Enkelte kjennelser som Høyesterett har avsagt på grunnlag av gjeldende lovtekst, utdyper og konkretiserer gjeldende rett. I proposisjonen gjennomgås flere sentrale rettsavgjørelser på dette området i pkt. 3.2.1.

2.2.2 Forholdet til Den europeiske menneskerettskonvensjonen

Den europeiske menneskerettskonvensjonen artikkel 10 bestemmer at enhver har rett til ytringsfrihet. Ytringsfriheten omfatter også retten til å forholde seg taus, og pressens rett til å verne om sine kilder er en viktig del av denne negative ytringsfriheten.

I artikkel 10 nr. 2 oppstilles visse begrensninger i ytringsfriheten. Dette gjelder bl.a. av hensyn til den nasjonale sikkerhet, offentlige trygghet, for å forebygge kriminalitet, for å verne andres omdømme eller rettigheter, eller for å forebygge at fortrolige opplysninger blir røpet.

Det følger av en dom avsagt av Den europeiske menneskerettsdomstolen i Strasbourg (27. mars 1996 Goodwin - Storbritannia) at det må foreligge betydelig interesseovervekt for de motstående hensyn for at kildevernet skal vike.

2.2.3 Generelle synspunkter

Det er enighet i Kildevernutvalget om at de gjeldende regler ikke er fullt ut tilfredsstillende og at det bør skje en viss styrking av rettsvernet for pressens kilder. Utvalget er imidlertid delt i synet på hvor stor utvidelse av vernet som bør foretas.

Det er ulike syn også blant høringsinstansene på om det overhodet er grunn til å endre de gjeldende lovbestemmelsene i retning av ytterligere innskrenket vitneplikt for pressefolk om kildenes identitet.

Departementet uttaler bl.a. at et godt vern for pressens kilder er av sentral betydning i et samfunn som bygger på demokrati og ytringsfrihet. Hensynet til rettshåndhevelsen i sin alminnelighet, og hensynet til dem som blir omtalt i pressen og kan få beskyldninger rettet mot seg, blir etter departementets syn tilstrekkelig varetatt selv om det stilles strenge vilkår for å kunne pålegge pressefolk vitneplikt med hensyn til identiteten av deres kilder.

Komiteens merknader

Komiteen er enig med departementet i at kildevernet er viktig for å sikre pressens muligheter til å avdekke kritikkverdige forhold i vårt samfunn. Manglende kildevern vil kunne forhindre at personer som sitter inne med viktige opplysninger av interesse for allmennheten tør å bringe disse videre til media. Samtidig vil komiteen påpeke at et absolutt kildevern vil kunne få som konsekvens at det blir utøvd kriminalitet som ellers kunne vært forhindre. Komiteen vil også peke på faren for at et absolutt kildevern vil gjøre det enklere for personer å spre uriktige og ærekrenkende opplysninger om andre privatpersoner i strid med norsk lov, eller spre private opplysninger som rammes av straffelovens bestemmelse om beskyttelse av privatlivets fred. Det er derfor viktig å finne en rimelig balanse mellom de ulike hensyn.

Komiteen har merket seg at Den europeiske menneskerettsdomstolen i Strasbourg har fortolket den europeiske menneskerettskonvensjonens artikkel 10 slik at det må foreligge betydelig interesseovervekt for de motstående hensyn for at kildevernet skal vike. Denne konvensjonen er også retningsgivende for norsk lovgivning, og komiteen peker på at denne fortolkningen derfor får konsekvenser for norsk lovgivning når det gjelder kildevern, og for norske domstolars fortolkninger av lovgivningen.

2.2.4 Vitneforbud eller fritaksrett

Reglene om kildevern er utformet slik at de gir journalister m.fl. en rett til å nekte å svare på spørsmål om en kildes identitet under visse forutsetninger.

Utvalget foreslår at det prinsipielle utgangspunktet her endres til å bli en hovedregel om vitneforbud for pressefolk om identiteten til en kilde. Det vil bety at domstolen av eget tiltak skal nekte å ta imot opplysning om en kildes identitet, også om journalisten skulle være villig til å gi opplysningen til retten. Vitneforbudet skal ikke gjelde dersom kilden selv samtykker i at vedkommendes identitet opplyses.

Få av høringsinstansene har uttalt seg om å endre hovedregelen fra en fritaksrett til et vitneforbud, og bare noen få har gått mot en slik endring. Enkelte presseinstanser tar avstand fra utvalgets forslag om at kildevernet bortfaller ved kildens samtykke.

Departementet foreslår ikke en omforming av kildevernregelen slik utvalget går inn for. Departementet

er tvilende til om en regel om vitneforbud vil ha nevneverdig betydning for pressens tilgang på informasjon i forhold til en fritaksrett, og rettslig sett vil det være inkonsekvent og problematisk å innføre en slik regel.

Komiteens merknader

Komiteen har merket seg at departementet ikke foreslår en omforming av kildevernregelen slik at hovedregelen blir et vitneforbud for pressefolk om identiteten til kilden, og er enig i departementets vurdering og begrunnelse. Komiteen kan heller ikke finne noen fornuftig begrunnelse for at kildevernet ikke skulle bortfalle dersom kilden samtykker i å bli omtalt i retten.

Komiteen støtter derfor Regjeringens synspunkt om at det ikke kan være behov for å innføre en uttrykkelig samtykkeregulering.

2.2.5 Forslaget om et absolutt kildevern

Et mindretall i utvalget foreslår prinsipielt at det innføres et absolutt forbud mot at pressen skal kunne pålegges vitneplikt med hensyn til en kildes identitet. Utvalgets flertall mener derimot at det ikke bør innføres et slikt absolutt forbud. Det kan tenkes tilfeller hvor hensynet til kildens anonymitet må vike, f.eks. ved kvalifiserte tilfeller av brudd på taushetsplikt.

Blant høringsinstansene støttes mindretallets forslag om et absolutt vitneforbud av presseinstansene. De øvrige høringsinstansene som har uttalt seg, går mot forslaget.

Departementet slutter seg til utvalgets flertall. En absolutt og unntaksfri regel om at pressefolk aldri skal kunne pålegges vitneplikt for domstolene med hensyn til en kildes identitet, vil være svært vidtgående og ikke ta tilstrekkelig hensyn til de tungtveiende interesser som kan tenkes å trekke i motsatt retning.

Departementet foreslår at det utformes en ny § 209 a i tvistemålsloven og en ny § 125 i straffeprosessloven, som vil innebære en styrking av kildevernet i forhold til gjeldende regler. Ordlyden vil klart presisere at vitneplikt bare kan pålegges der viktige samfunnsinteresser og hensynet til sakens opplysning tilsier det. Utgangspunktet vil være at kilden skal verne selv om det foreligger brudd på taushetsplikt.

Komiteens merknader

Komiteen har merket seg at Kildevernutvalgets flertall mener at det ikke bør innføres et absolutt forbud mot å pålegge en pressemedarbeider å opplyse en kildes identitet, og at departementet slutter seg til dette standpunktet. Komiteen er enig med departementet i at en absolutt kildevernregel ikke vil ta tilstrekkelig hensyn til de tungtveiende interessene som kan tenkes å trekke i motsatt retning. Komiteen har for øvrig merket seg at et slikt absolutt kildevern som

er foreslått av utvalgets mindretall ikke eksisterer i noen andre nordiske land.

2.2.6 Unntakene fra hovedregelen om kildevern

Utvalget drøfter for det første om dagens skjønsmessige regler om unntak fra vitneplikten (jf. tvistemålsloven § 209 a tredje ledd og straffeprosessloven § 125 tredje ledd) bør erstattes av en mer konkret oppregning av de forhold som skal kunne gi grunnlag for å pålegge vitneplikt, men anbefaler ikke en slik løsning. Det påpekes imidlertid at reglene ikke bør gi domstolene en for vid skjønnsadgang.

Ingen av høringsinstansene går imot at unntaksreglene fremdeles utformes skjønsmessig. Departementet er enig i dette.

Utvalget drøfter bl.a. hvilken løsning som skal velges for tilfeller hvor kilden ved å gi sine opplysninger til pressen har gjort seg skyldig i straffbart brudd på taushetsplikt. I de gjeldende bestemmelser heter det om dette at «forklaring kan kreves gitt når artikkelen eller meldingen inneholder opplysninger som må antas å være gitt ved straffbart brudd på taushetsplikt». Høyesterett har uttalt at det i «må antas» ligger «beskjedne beviskrav». Utvalget mener at dette er lite tilfredsstillende, og det bør stilles et alminnelig krav til sannsynlighetsovervekt før det skal gi grunnlag for å kunne forutsette taushetsplikt. Utvalget mener også at brudd på taushetsplikt som begrunnelse for pålegg om vitneplikt ikke alltid er like velfundert.

Utvalget drøfter også tilfellene hvor f.eks. en avisartikkel inneholder opplysninger om straffbare forhold som er begått. Vitneplikt kan i slike tilfeller i dag pålegges av retten, dersom retten «finder det særlig viktig at forklaring gis». Utvalget utelukker ikke at vitneplikt bør kunne pålegges i slike tilfeller, f.eks. der det dreier seg om svært alvorlige forbrytelser, men forutsetter at det normale bør være at politiet etterforsker slike forhold ved andre metoder enn avhør av journalisten om kilden. Utvalget tar ellers som utgangspunkt at vitneplikt som hovedregel må kunne pålegges for å hindre at noen uskyldig blir dømt, men finner ikke grunn til å gi særlige regler om dette.

Endelig viser utvalget til de gjeldende bestemmelser om at forklaring kan kreves gitt når vitnet vegrer seg for å gi så fullstendige opplysninger om saken som det kan skaffe fra kilden uten å oppgi ham. Utvalget har ikke funnet noe behov for å beholde denne særregelen.

Når det gjelder den nærmere utforming av nye regler om unntak fra kildevernet, er utvalget enig om at retten alltid skal foreta en samlet, skjønsmessig vurdering av de motstridende interesser. Det skal ikke være adgang til å pålegge vitneplikt dersom retten antar at saken kan løses ved annen etterforskning enn avhør av journalisten. Utvalget foreslår ikke noe forbud mot alminnelig etterforskning etter kilden, slik situasjonen til dels er etter svensk rett.

Når det gjelder hovedregelen i unntaksbestemmelsens første punktum har utvalget delt seg i to fraksjoner. Uenigheten dreier seg om hvorvidt lovens ordlyd skal kreve at henholdsvis «tungtveiende samfunnsinteresser» (flertallet) eller «særlig sterke samfunnsinteresser» (mindretallet), må tilsi at opplysningen (kildens identitet) gis før vitneplikt kan pålegges.

Blant høringsinstansene går de fleste inn for flertallets forslag når det gjelder hovedregelen om når vitneplikt kan pålegges. Mindretallets forslag støttes av presseinstansene og Den Norske Advokatforening. Flere av disse instansene har for øvrig gitt sin primære støtte til forslaget om et absolutt vitneforbud.

Avgjørende for vitneplikten blir etter departementets forslag om «viktige samfunnsinteresser» i de enkelte tilfeller oppveier de hensyn som i samme tilfelle taler for et kildevern for pressen. Innenfor samfunnsrelatert journalistikk bør terskelen for å pålegge vitneplikt om kildens navn være høy. Departementets formulering skal ikke gi noe svakere kildevern enn det utvalget samlet forutsatte. I de tvilstilfeller som kan komme til avgjørelse for domstolene, bør alvorlig tvil heller falle ut til fordel for at vitneplikt ikke pålegges, enn for det motsatte. Gjeldende særregel om vitneplikt ved brudd på taushetsplikt opprettholdes ikke.

Samfunnsinteresser kan noen ganger tale for oppklaring av en sak der opplysninger eller beskyldninger er offentliggjort. For at vitneplikt skal kunne pålegges må forholdene være slik at ikke de samme samfunnsinteresser kan varetas tilfredsstillende på annen måte enn ved at kilden røpes.

Når det gjelder krenkelser av enkeltpersoner gjennom mediene mener departementet at dersom det er aktuelle straffe- eller erstatningsbestemmelser som kan anvendes overfor medieorganet, bør man i utgangspunktet her nøye seg med dette og ikke sette kildevernet til side. Krenkelser av private vil også ofte være brudd på medienes egne etiske normer.

Der media har omtalt straffbare forhold som er begått, og disse søkes oppklart gjennom å avdekke kilden, forutsetter forslaget at man bare i særlige unntakstilfeller skal pålegge vitneplikt om kildens identitet. Mindre taler likevel for et kildevern hvis det gjennom pressen er gitt nye opplysninger om forhold under etterforskning, og disse er fremkommet ved en «konkurrerende» etterforskning fra pressens side som i seg selv har bidratt til å vanskeliggjøre myndighetenes etterforskning. Hvis avdekking av kilden har betydning for å avverge fremtidige lovovertridelser eller uønskede hendinger, må pressemedarbeideren pålegges å oppgi kilden der han etter annen lovgivning har plikt til å røpe denne til rette vedkommende. Vitneplikt bør også pålegges hvis en lovovertrivelse synes begått med tanke på å få medieoppmerksomhet, og forholdene peker mot at kilden selv er lovovertre-

deren, eller er tilknyttet eller brukt som et redskap for lovovertrederen.

Utgangspunktene foran må generelt lempes i krig, der samfunnet befinner seg i unntakstilstand eller der krisetider ellers gjør det nødvendig.

Når det gjelder annet punktum i unntaksreglene fra kildevernet er utvalget delt i tre fraksjoner. En fraksjon (forslag III) foreslår en regel om at dersom kilden har villet avdekke forhold av «allmenn interesse», skal retten ikke ha adgang til å pålegge vitneplikt om kildens identitet. En annen fraksjon (forslag I) uttaler bl.a. at uttrykket «allmenn interesse» er for vagt, og fremmer et forslag som ikke innebærer noe absolutt forbud mot pålegg av vitneplikt. Det foreslås at dersom kilden har villet avdekke forhold som det er av samfunnsmessig betydning å få gjort kjent, bør vitnet ikke pålegges å oppgi kilden. En tredje fraksjon er enig i det sistnevnte kriteriet «samfunnsmessig betydning», men mener at for disse tilfellene bør retten ikke ha adgang til å pålegge vitneplikt (forslag II).

Et flertall av høringsinstansene støtter forslag I. Forslag II, som innebærer en løsning som «ligger mellom» forslag I og forslag III, er ikke gitt klar støtte fra noen høringsinstanser. Forslag III støttes av flere presseorganisasjoner.

Departementets utgangspunkt når det gjelder særregelen er at der pressen utøver sin rolle som en kritisk overvåker av offentlig og privat virksomhet, bør kildevernet ha betydelig styrke, og være nær absolutt. Departementet foreslår at dette presiseres slik i lovteksten i tvistemålsloven § 209 a og i straffeprosessloven § 125:

«Dersom forfatteren eller hjemmelsmannen har avdekket forhold som det var av samfunnsmessig betydning å få gjort kjent, kan vitnet bare når det finnes særlig påkrevd pålegges å oppgi navnet.»

Departementet antar bl.a. at hvis det avdekkes opplysninger om alvorlige straffbare forhold som er ukjent for myndighetene, er man innenfor regelens virkeområde, slik at terskelen for å pålegge vitneplikt er særlig høy.

Når det gjelder sivile saker, forutsetter utvalget at det sjelden vil være aktuelt å pålegge journalister å vitne om en kildes identitet for å få opplyst sakene. Regjeringsadvokaten uttaler bl.a. at også i sivile saker vil det kunne bli spørsmål om å få rede på identiteten til en kilde i forbindelse med at det i massemedia er gitt opplysninger som er av betydning i saken, f.eks. der det er hevdet at forvaltningen har tatt utenforliggende hensyn eller underslått faktum i forbindelse med sin avgjørelse av en sak. Departementet uttaler at i slike tilfeller vil et sterkt kildevern kunne bety at flere relevante opplysninger kommer frem enn ellers. Disse tilfellene bør derfor betraktes på linje med saker der media har omtalt straffbare forhold som er begått.

Komiteens merknader

Hovedregelen om vitneplikt

Komiteen har merket seg at Kildevernutvalget er delt når det gjelder forslag til utforming av nye regler om vitneplikten. Departementet har på sin side foreslått en formulering som ikke er identisk med noen av de tre forslagene fra Kildevernutvalget, som er gjengitt ovenfor. Departementets forslag har følgende ordlyd:

«Når vektige samfunnsinteresser tilsier at opplysningen gis, og den er av vesentlig betydning for sakens oppklaring, kan retten etter en samlet vurdering likevel pålegge vitnet å oppgi navnet. Dersom forfatteren eller hjemmelsmannen har avdekket forhold som det var av samfunnsmessig betydning å få gjort kjent, kan vitnet bare når det finnes særlig påkrevd pålegges å oppgi navnet.»

Komiteen er enig med departementet i at det bør være en absolutt forutsetning for at kildens navn skal kreves oppgitt at opplysningen er av vesentlig betydning for sakens oppklaring.

Komiteen har merket seg at det sentrale begrepet i departementets forslag er «vektige samfunnsinteresser». Komiteen vil påpeke at både denne formuleringen, og andre mulige formuleringer som f.eks. «tungtveiende samfunnsinteresser» eller «særlig sterke samfunnsinteresser», som benyttes av Kildevernutvalget, gir rom for retten til å utøve et betydelig skjønn, og er enig med departementet i at det nødvendigvis må være slik. Komiteen har ingen innvendinger mot departementets formulering, men finner det nødvendig som lovgiver å gi enkelte vurderinger av noen av de mange tvilstilfellene som vil kunne dukke opp, og som er omtalt i proposisjonen.

Komiteen viser til at et sentralt spørsmål som diskuteres i proposisjon er hvilken løsning som bør velges i de tilfellene hvor det kan antas at kilden har brutt en lovbestemt taushetsplikt og dermed gjort seg skyldig i et straffbart forhold. Komiteen har merket seg at den gjeldende særregel om vitneplikt ved brudd på taushetsplikten ikke blir opprettholdt i departementets forslag, slik at det avgjørende for om navnet kan kreves oppgitt blir en vurdering av om pliktbruddet må bedømmes slik at tilstrekkelig vektige samfunnsinteresser tilsier at navnet bør oppgis. Komiteen vurderer det slik at denne endringen vil måtte føre til et bedre kildevern i saker der taushetsplikten kan være brutt enn den rettspraksisen som har vært ført til nå, og er enig i departementets forslag om å fjerne dagens særregel. Hensynet bak taushetspliktreglene kan ofte være lite tungtveiende, f.eks. i de tilfeller der reglene kun er gitt for å verne forvaltningsmessige og administrative forhold i seg selv, mens de opplysningene som blir gitt fra en kilde i mange tilfeller kan være med på å avdekke for offentligheten kritikkverdige forhold, f.eks. myndighetsmisbruk innen offentlige organer.

Brudd på taushetsplikten kan også være nødvendig for å gi offentligheten innsyn i praktisering av fullmakter og skjønnsutøvelser som er viktig å få frem av hensyn til den alminnelige samfunnsdebatten. F.eks. vil brudd på et sosialkontors taushetsplikt som avdekker en konsekvent utbetaling av sosialstønad som avviker fra de normale normene og som derfor er egnet til å skape debatt og føre til politisk inngripen, normalt ikke berettige at det pålegges vitneplikt. Samtidig vil et sosialkontors brudd på taushetsplikten i enkeltsaker der sosialklienters identitet vil kunne bli avslørt, være et så alvorlig angrep på klientens personvern at det må sies å foreligge vektige samfunnsinteresser i å få kilden stilt til ansvar.

Komiteen vil påpeke at hensikten med regler om taushetsplikt f.eks. kan være hensynet til landets sikkerhet, hensynet til politiets arbeid med å oppklare en kriminalsak, og hensynet til personvernet. Personvern hensyn kan f.eks. gjelde helsearbeideres opplysninger om pasienters helsetilstand eller sosialkontorenes opplysninger om enkeltpersoners økonomi og andre personlige forhold.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, er av den oppfatning at brudd på taushetsplikten i disse tilfellene ofte vil være alvorlig, men at det likevel skal en del til for at kildevernet ikke skal få gjennomslag, jf kriteriet om at det må foreligge «vektige samfunnsinteresser» for å gjøre unntak fra kildevernet. Ved grove taushetspliktbrudd som griper inn i retten til respekt for privatlivet, kan det imidlertid være aktuelt å gjøre unntak.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet er av den oppfatningen at brudd på taushetsplikten i saker som nevnt ovenfor må anses for å være alvorlig. I de fleste slike tilfeller vil det derfor være naturlig å konkludere med at det foreligger «vektige samfunnsinteresser» som unntaksbestemmelsen om kildevernet krever, slik at retten kan kreve kildens navn oppgitt.

Komiteen viser til at et annet hovedspørsmål som vies oppmerksomhet av Kildevernutvalget er spørsmålet om kildevern i de tilfellene hvor en avisartikkel inneholder opplysninger om straffbare forhold som er begått. I slike tilfeller vil politiet ofte ha interesse av å få oppgitt navnet på kilden for å kunne avhøre vedkommende, enten som vitne eller som mistenkt. Kilden kan på sin side ha blitt lovet anonymitet av journalisten. Dersom en journalist har lovet anonymitet før han fikk tilgang til kildens opplysninger, vil journalisten komme i et vanskelig moralsk dilemma dersom han tvinges av en rett til å oppgi kildens navn og dermed bryte sitt æresord. Komiteen er enig med Kildevernutvalget som påpeker at mange opplysninger ikke vil kunne bli kjent for offentligheten, og dermed heller ikke for politiet, dersom journalisten

ikke kan love en kilde full anonymitet. Disse opplysningene vil ofte i seg selv være av positiv betydning for politiets arbeid. Komiteen er derfor enig med Kildevernutvalget og departementet i at kildevernet må strekkes langt i slike tilfeller.

Komiteen vil imidlertid understreke at heller ikke i slike saker kan kildevernet være absolutt, og vil i likhet med departementet påpeke at det kan finnes tungtveiende hensyn som kan oppveie de hensyn som taler for kildevern, f.eks. kan det tenkes i saker som dreier seg om særlig samfunnsskadelig virksomhet, og særlig dersom en oppklaring kan hindre at samme virksomhet fortsetter i fremtiden. Komiteen er enig med Kildevernutvalget i at vitneplikt som hovedregel må kunne pålegges i tilfeller hvor forklaringen fra kilden trengs for å hindre at noen uskyldig blir dømt, og mener at det også må gjelde dersom forklaringen kan frifinne personer som allerede er dømt. Komiteen er for øvrig enig med departementet i at pressemedarbeideren må pålegges å oppgi kilden der han etter annen lovgivning har plikt til å røpe denne til rette vedkommende, dersom avdekking av kilden har betydning for å avverge fremtidige lovovertridelser eller uønskede handlinger. Komiteen er også enig i at vitneplikt må pålegges hvis en lovovertrivelse synes begått med tanke på å få mediaoppmerksomhet, og forholdene peker mot at kilden selv er lovovertrederen, eller er tilknyttet eller brukt som redskap for lovovertrederen.

Komiteen mener at hensynet til enkeltmenneskets personvern og integritet tilsier at media ikke gjengir opplysninger om personlige forhold i strid med straffelovens bestemmelser, eller fremsetter opplysninger som er ærekrenkende.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, vil understreke at det skal en del til før kildevernet ikke vil få gjennomslag, også når det fremsettes opplysninger som krenker enkeltpersoners integritet. Det må etter Regjeringens forslag også i disse tilfellene kreves «viktige samfunnsinteresser», og kildevernet bør ikke settes til side uten at den aktuelle offentliggjøring klart og markert faller utenfor det samfunnsmessig relevante. Flertallet er også enig med departementet i at det normalt vil være tilstrekkelig for den som utsettes for feilaktig omtale at medieorganet, redaktøren og eventuelt pressemedarbeideren kan ilegges straffansvar eller erstatningsansvar, og kan ikke se at det er behov for noen særregel på dette området. Flertallet mener derfor at slike saker skal behandles etter de aktuelle straffe- og erstatningsbestemmelser rettet mot medieorganet.

Flertallet vil likevel understreke at det vil være en merbelastning for den erstatningsberettigede ikke å få vite hvem som er kilden til straffbare eller ærekrenkende opplysninger om en selv. Flertallet forutsetter at det i erstatningsutmålingen tas hensyn til

dette, slik at det gis en kompensasjon for den belastning det er at kilden vernes.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet mener at vi vil få et kvalitativt dårligere samfunn dersom det aksepteres at pressen trår på enkeltindivid gjennom å gjengi opplysninger om personlige forhold i strid med straffelovens bestemmelser, eller fremsetter ærekrenkende beskyldninger. Disse medlemmer mener derfor at det bør vurderes som å være en viktig samfunnsinteresse å forhindre at personer som er medskyldige i at pressen gjengir opplysninger om enkeltmennesker i strid med straffelovens bestemmelser om ærekrenkelser eller vern om privatlivets fred, deretter kan skjule seg bak kildevernet.

Disse medlemmer er derfor uenig med departementet som mener at det i de tilfellene der aktuelle straffe- eller erstatningsbestemmelser kan anvendes er tilstrekkelig at dette gjøres overfor medieorganet, redaktøren eller andre mediamedarbeidere. Hovedkilden bak medias uthengning av enkeltpersoner bør ikke kunne unndra seg erstatningssøksmål gjennom å bli beskyttet av kildevernet. Disse medlemmer finner det i denne sammenhengen lite relevant å vise til at krenkelser av private ofte vil være brudd på medienes egne etiske regler. Disse reglene er av liten betydning så lenge de ikke blir fulgt.

Vitneplikt der det avdekkes forhold som det var av samfunnsmessig betydning å få fram

Komiteen viser til at det i andre punktum i unnaksbestemmelsen foreslås ytterligere begrensninger i adgangen til å pålegge vitneplikt dersom kilden har avdekket forhold det var av samfunnsmessig betydning å få gjort kjent. Komiteen viser til at departementet støtter bruken av uttrykket «samfunnsmessig betydning» i bestemmelsens andre punktum, men komiteen har spesielt merket seg at departementets forslag avviker fra de ulike forslagene fra Kildevernutvalget ved at utvalget mener at det er tilstrekkelig at forfatteren eller hjemmelsmannen har villet avdekke forhold som det er av samfunnsmessig betydning å få kjent, mens departementet i sitt forslag krever at hjemmelsmannen har avdekket forhold som var av samfunnsmessig betydning. Komiteen er enig i departementets forslag.

Sivile saker

Komiteen mener at det i sivile saker sjelden vil være aktuelt å pålegge journalister å oppgi navnet på kilden, og er enig med departementet i at et sterkt kildevern vil være en fordel for å få frem opplysninger som er av betydning i saker der f.eks. forvaltningen har tatt utenforliggende hensyn. En svekkelse av kildevernet i slike saker vil bare bidra til å forhindre at relevante opplysninger blir kjent.

2.2.7 Kildevernet i forhold til bøker

Forfattere av bøker kan i alminnelighet ikke påberope seg bestemmelsene om kildevern. Høyesterett har likevel i en kjennelse brukt loven som grunnlag for å gi forfatterne av en bok vern om identiteten til kilder. Sentrale momenter bak avgjørelsen var at forfatterne var journalister av yrke og at boken var blitt til gjennom samfunnskritisk og oppsøkende journalistikk.

Departementet er av den oppfatning at kjennelsen gir grunnlag for en tilfredsstillende løsning av de spørsmål som oppstår når pressemedarbeidere offentliggjør betrodde opplysninger i bokform i stedet for gjennom media. Det har blitt tatt til orde for en utvidelse av kildevernet til å omfatte bøker generelt. Departementet foreslår imidlertid ikke noen utvidelse i denne retning.

Komiteens merknader

Komiteen viser til at Høyesterett i en kjennelse gjengitt i Rt 1992 side 39 har brukt loven som grunnlag for at forfatteren av en bok fikk vern om identiteten til kilder. Komiteen mener at det med den presedens som denne dommen gir, ikke er nødvendig å utvide kildevernet til å omfatte bøker generelt.

2.2.8 Forklaring bak lukkede dører

Utvalget foreslår at når vitneplikt pålegges, skal forklaringen bare gis til retten og partene i møte for lukkede dører og under pålegg om taushetsplikt. I dag har retten adgang, men ikke plikt, til å beslutte lukkede dører.

Departementet foreslår at man beholder dagens utgangspunkt om at dørene alltid kan, men ikke alltid skal, lukkes. Til gjengjeld foreslås at dette også skal gjelde hvis journalisten uten pålegg fra retten velger å oppgi navn på en anonym kilde som har vern etter hovedregelen om kildevern. Utgangspunktet må likevel være at dersom journalisten ber om det, må dørene stenges og taushetsplikt pålegges.

Komiteens merknader

Komiteen konstaterer at Kildevernutvalget ønsker at forklaringen alltid skal skje bak lukkede dører og under pålegg om taushetsplikt dersom vitneplikt blir pålagt, mens departementet er fornøyd med dagens ordning om at retten selv bestemmer om dørene skal lukkes og om det skal pålegges taushetsplikt. Komiteen er enig med departementet.

I saker der vitneplikt er pålagt for å gi politiet navn på personer som har brutt taushetsplikten eller som politiet ønsker å avhøre som vitne eller mistenkt i kriminalsaker, mener komiteen at dørene som hovedsak bør lukkes og at det som hovedsak bør pålegges taushetsplikt. I slike saker vil politiet få de nødvendige opplysninger, samtidig som det ikke vil være

riktig å gi media anledning til å navngi de aktuelle personene.

I saker der privatpersoner føler seg ærekrenket eller mener at kilden har brutt straffelovens vern om privatlivets fred, og derfor vurderer privat søksmål, er det imidlertid viktig at disse personene får kunnskap om hvem kilden til de ærekrenkende oppslagene er.

2.2.9 Tvangsmidler ved brudd på vitneplikt

Brudd på vitneplikt kan sanksjoneres med fengselig forvaring eller bøter. Utvalget har vurdert fengselsregelen, men har ikke funnet grunn til å foreslå den endret eller opphevet.

Ingen av høringsinstansene har berørt spørsmålet om bruk av tvangsmidler.

Departementet er enig med utvalget i at det ikke synes å være behov for endringer i disse reglene.

Komiteens merknader

Komiteen konstaterer at verken Kildevernutvalget, departementet eller noen av høringsinstansene har sett noe behov for å endre dagens regler som sier at brudd på vitneplikten kan sanksjoneres med fengsel, forvaring eller bøter, og har ingen innvendinger mot departementets konklusjon.

2.3 Ransaking og beslag i redaksjonslokaler

2.3.1 Gjeldende rett

De materielle vilkår for ransaking av redaksjonslokaler er de samme som for ransaking av rom og bygninger m. v. ellers. Grovt sagt kreves det at noen med skjellig grunn kan mistenkes for en handling som kan straffes med fengsel. Andre lokaler enn den mistenkte egne kan ransakes bl.a. dersom den straffbare handling er foretatt eller den mistenkte er pågrepet der, eller det for øvrig er særlig grunn til å anta at det på det aktuelle sted kan finnes bevis eller ting som kan beslaglegges.

Når det gjelder de formelle vilkår for ransaking, er hovedregelen at uten skriftlig samtykke fra den det gjelder, kan ransaking bare foretas etter beslutning av retten. Påtalemyndigheten er imidlertid gitt sekundærkompetanse til å beslutte ransaking hvis det er «fare ved opphold». Ved ransaking av redaksjonslokaler er vilkårene for slik ransaking skjerpet. Slik beslutning kan man bare treffe dersom det er sannsynlig at etterforskningen vil bli vesentlig skadelidende dersom man skulle vente på rettens beslutning. I tillegg til de kompetanseregler som er nevnt, er en vanlig polititjenestemann gitt adgang til å beslutte ransaking på egen hånd i særlige tilfeller, bl.a. når mistenkte treffes eller forfølges «på fersk gjerning eller ferske spor».

Etter reglene i straffeprosessloven kap. 16 er den alminnelige hovedregel at det kan tas beslag i ting som antas å ha betydning som bevis, eller som antas å kunne inndras eller kreves utlevert av fornærmede.

Beslutning om beslag treffes av påtalemyndigheten. Hvis påtalemyndigheten finner at særlige grunner taler for det, kan den imidlertid bringe spørsmålet om beslag inn for forhørsretten. En polititjenestemann kan dessuten - uten beslutning av påtalemyndigheten - ta beslag når han setter i verk beslutning om ransaking eller pågripelse, og ellers når det er fare ved opphold. Beslag kan videre tas av enhver når den mistenkte treffes eller forfølges på fersk gjerning eller ferske spor. Slike beslag skal straks meldes til påtalemyndigheten, som må ta standpunkt til om beslaget skal opprettholdes. Enhver som rammes av beslaget har rett til å kreve saken brakt inn for retten.

Redaksjonelt materiale som inneholder opplysninger om identiteten til kilder, går inn under § 204, som unntar visse dokumenter fra beslagsadgangen. Påtalemyndigheten kan derfor ikke treffe beslutning om beslag av dokumenter eller annet som inneholder opplysninger om kilders identitet, med mindre retten har pålagt forklaringsplikt. Politiet kan likevel ta dokumentene med seg, men har ikke adgang til å gjennomgå dem før retten eventuelt har truffet avgjørelse om at de kan beslaglegges. Dette gjelder også ved beslag av dokumenter som ikke befinner seg i et redaksjonslokale, men f.eks. hjemme hos en journalist.

2.3.2 Utvalgets forslag, høringsinstansenes syn og departementets vurdering

Kildevernutvalget har vurdert om ransaking av redaksjonslokaler bare burde kunne besluttes av retten, men er kommet til at dette ikke bør foreslås, selv om det vurderes som den prinsipielt sett beste løsning.

Ingen av høringsinstansene foreslår endring av reglene på dette punkt, og departementet er enig med utvalget.

Dagens bestemmelser legger kompetansen til å treffe beslutning om ransaking av redaksjonslokale til påtalemyndigheten generelt. Et flertall i utvalget mener at beslutningen alltid bør treffes av statsadvokaten. Utvalgets mindretall mener at en ubetinget regel om dette vil kunne skape uakseptable praktiske problemer og foreslår subsidiær kompetanse til politimesteren. Det er uenighet om kompetansespørsmålet bør reguleres i påtaleinstruksen eller i loven selv.

Blant de høringsinstanser som har uttalt seg om kompetansespørsmålene, har bare Bodø politikammer gått imot endringer i den retning utvalget foreslår. Flertallets forslag støttes av presseinstansene og Den Norske Advokatforening. Mindretallets forslag støttes bl.a. av Riksadvokaten og flere politimestre.

Departementet følger opp lovforslaget slik at avgjørelsene legges til statsadvokaten. Departementet mener at dette bør fremgå av loven, jfr utkast til straffeprosessloven § 197 annet ledd annet punktum.

Utvalget foreslår også en endring i reglene om polititjenestemanns adgang til å foreta ransaking på egen hånd. Utvalget mener at det bør gjøres unntak for re-

daksjonslokaler eller tilsvarende når det gjelder bestemmelsen som gir en polititjenestemann adgang til ransaking når «det er nærliggende fare for at formålet med ransakingen ellers vil forspilles», forutsatt at det foreligger sterk mistanke om en handling som kan medføre straff av fengsel i mer enn 6 måneder.

Blant høringsinstansene støttes utvalgets forslag av presseinstanser. Bergen politikammer mener de foreslåtte regler vedrørende ransaking av en journalists hjemmekontor vil kunne vanskeliggjøre etterforskningen i saker som ikke gjelder redaksjonelt arbeid.

Departementet støtter utvalgets forslag, og viser bl.a. til at den helt overveiende del av høringsinstansene har ikke funnet grunn til å gå mot forslaget.

Etter gjeldende rett treffes rettens avgjørelse om ransaking av redaksjonslokaler i form av en beslutning. Utvalget har vurdert om det bør foreslås at rettens avgjørelse skal treffes som kjennelse, men har kommet til at det ikke er behov for endringer her.

Departementet er enig med utvalget.

Både de gjeldende og de foreslåtte særreglene i straffeprosessloven §§ 197 og 198 knytter seg til begrepet «redaksjonslokale». Utvalget anser det uheldig at man etter dagens avgrensning må anta at f.eks. hjemmekontorene til korrespondenter og frilansere faller utenfor særreglene. Det foreslås at lovens uttrykk endres til «redaksjonslokaler eller tilsvarende».

Forslaget støttes av flere høringsinstanser, og departementet slutter seg til utvalgets forslag. Den foreslåtte utvidelsen kan by på problematiske grensespørsmål, men departementet legger vekt på de prinsipielle hensyn som taler for regelen. Praktiske grunner må imidlertid føre til at forståelsen blir noe snevrere enn det utvalget og enkelte høringsinstanser har forutsatt. For at noe skal kunne karakteriseres som «tilsvarende» et redaksjonslokale, må det dreie seg om et klart avgrenset (del av) lokale eller kontor hvor det foregår arbeid med journalistisk materiale, og denne bestemte plassen må ha ytre kjennetegn som tilsier at det dreier seg om et sted som for en vesentlig del nyttes av en journalist til arbeidsplass.

Kildevernutvalget foretar en drøftelse av varslingsregelen i straffeprosessloven § 200 annet ledd første punktum, som lyder: «Skal noens bolig eller rom ransakes, skal han eller - om han er fraværende - en av hans husstand eller en nabo tilkalles når det kan skje uten opphold». Utvalget foreslår en særregel om at ved ransaking av redaksjonslokaler skal redaktøren eller dennes stedfortreder søkes tilkalt.

Blant høringsinstansene har ingen gått mot utvalgets forslag, mens flere støtter det. Departementet er enig med utvalget i at det tas inn en regel i paragrafen om tilkalling av redaktøren eller dennes stedfortreder når et «redaksjonslokale» skal ransakes. Derimot foreslår departementet ikke en regel om tilkalling av redaktøren når «tilsvarende» lokaler skal ransakes.

Hverken utvalget eller departementet foreslår endringer i reglene om beslag av redaksjonelt materiale.

Komiteens merknader

Komiteen har ingen innvendinger mot at de reglene som gjelder for ransaking av redaksjonslokaler også gjøres gjeldende for hjemmekontorer til korrespondenter og frilansere, dersom det dreier seg om et klart avgrenset lokale eller kontor hvor det foregår arbeid med journalistisk materiale, og slutter seg til departementets forslag om å endre lovens uttrykk til «redaksjonslokaler eller tilsvarende».

Komiteen konstaterer at det ikke foreslås noen endringer i reglene om beslag, og har ingen innvendinger til det.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, viser til at beslutning om ransaking av et redaksjonslokale har viktige sider til vernet om en fri presse og til kildevernet. Disse lokalene har gjennom lovverket en særlig beskyttelse i forhold til ransaking i rom og bygninger for øvrig. Beslutning om ransaking vil ofte være mer kontroversielt i disse sakene enn annen ransaking. Flertallet kan ikke se at det er et stort praktisk behov for hurtige beslutninger om å ransake redaksjonslokaler, slik at det at statsadvokatembetene ikke har døgkontinuerlig vakt neppe utgjør noe vesentlig problem. Flertallet vil derimot understreke at politiets ransaking av et redaksjonslokale kan oppfattes som anslag mot ytringsfriheten generelt. Derfor bør man ha en solid og nøye gjennomtenkt begrunnelse i det enkelte tilfelle, og beslutningen bør fattes på et så høyt nivå som mulig slik at det ikke kan skapes tvil om grunnlaget og motivene for beslutningen.

Flertallet legger også vekt på Riksadvokatens uttalelse om at en ordning der beslutninger om ransaking skal legges til statsadvokaten ikke vil medføre nevneverdig merbelastning for statsadvokatene. Flertallet støtter derfor Regjeringens syn om at beslutninger om ransaking av et redaksjonslokale ikke skal kunne treffes på lavere nivå enn statsadvokaten.

Flertallet mener også at det er viktig å sikre best mulig kunnskap om reglene, og mener derfor at regelen bør tas inn i loven.

Flertallet viser videre til at ransaking av redaksjonslokaler har sentrale sider til pressefrihet og kildevern, og støtter Regjeringens forslag om at det tas inn en særregel i straffeprosesslovens § 200 om tilkalling av redaktøren ved ransaking av redaksjonslokaler.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet ser liten grunn til at argumenter om presse- og trykkefrihet skal kunne brukes for å gi politiet dårligere arbeidsmuligheter i saker som gjelder

ulovligheter begått av mediamedarbeidere, enn det politiet har i forbindelse med etterforskning i saker der de mistenkte er næringsdrivende eller privatpersoner. Prinsipielt bør det gjelde samme regler for alle typer kriminelle handlinger. Disse medlemmer vil vise til at det allerede i dagens lovgivning er gitt skjerpede regler i forbindelse med ransaking i redaksjonslokaler, gjennom straffeprosesslovens § 197, som sier at påtalemyndigheten bare kan treffe beslutning om ransaking dersom det er sannsynlig at etterforskningen vil bli vesentlig skadelidende dersom man skulle vente på rettens beslutning, og vil foreslå at denne særordningen fjernes.

Disse medlemmer har imidlertid forståelse for at det av hensyn til den offentlige debatten som slik ransaking kan medføre vil være en fordel om beslutningen om ransaking treffes på høyest mulig nivå, og viser til at Riksadvokaten ikke har noen innvendinger mot at kompetansen til å beslutte ransaking av redaksjonslokaler legges til statsadvokaten, slik departementet foreslår. Riksadvokaten påpeker imidlertid at det av praktiske grunner vil være ønskelig at politimestrene kan treffe beslutninger dersom det er vanskelig å få tak i statsadvokaten. Disse medlemmer har også merket seg at flere politimestere gir uttrykk for samme syn i sine høringsuttalelser. Politimesteren i Bergen påpeker eksempelvis at en regel om at ransakingsbeslutning bare skal kunne treffes av statsadvokaten når rettens beslutning ikke i tide kan innhentes, vil kunne medføre vanskeligheter og tidsspille til skade for etterforskningen, blant annet fordi statsadvokatembetene ikke har noen vaktordning på kvelds- og helgetid.

Disse medlemmer er derfor uenig i departementets forslag om at bare statsadvokaten skal kunne treffe beslutningen dersom det ikke er mulig å innhente rettens samtykke, og støtter mindretallet i Kildevernutvalget som foreslår å gi subsidiær kompetanse til politimesteren. Disse medlemmer er enig med Riksadvokaten i at regelen kan inntas i påtaleinstruksen. Disse medlemmer vil understreke at et hovedargument for disse medlemmers standpunkt er at det ikke trengs vesentlig annerledes regler for ransaking i redaksjonslokaler i forhold til ransaking i rom og bygninger for øvrig, og at disse medlemmer ikke har tatt stilling til om det er behov for en generell innstramning i reglene for ransaking.

Disse medlemmer viser videre til at departementet foreslår en særregel for pressen som sier at redaktøren eller dennes stedfortreder skal søkes tilkalt dersom det skal foretas ransaking av redaksjonslokaler. Disse medlemmer kan ikke finne noen god grunn for at reglene for ransaking av redaksjonslokaler skal være annerledes enn reglene for ransaking av eksempelvis næringslokaler, og mener at straffeprosesslovens § 200 bør gjelde som i dag også for redaksjonslokaler. Disse medlemmer har ikke tatt stil-

ling til om denne paragrafen generelt bør endres, men er imot at en eventuell regelendring bare skal gjelde i forbindelse med redaksjonslokaler.

Disse medlemmer vil etter dette stemme imot forslaget til endring av straffeprosessloven § 200 og fremmer dessuten følgende forslag:

«I lov av 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker gjøres følgende endring:

§ 197 annet ledd skal lyde:

Er det fare ved opphold, kan beslutningen treffes av påtalemyndigheten.»

2.4 Andre lovendringsspørsmål

I løpet av tiden som er gått fra departementet mottok Kildevernutvalgets innstilling, har departementet mottatt en del henvendelser fra ulike hold om spørsmål som er blitt vurdert i forbindelse med proposisjonen. Av dem som ikke følges opp og heller ikke drøftes annet sted i proposisjonen, nevnes bl.a. forslag om at det ikke skal være adgang til å kreve vitneprov om eller utlevering av upublisert redaksjonelt materiale. Departementet viser til at reglene om kildevern vil gi vern for upublisert redaksjonelt materiale så langt det er en sammenheng mellom materialet og en anonym kildes identitet, og finner ikke grunn til å ta opp forslaget.

Fra pressehold er det også tatt til orde for et generelt forbud mot etterforskning av hvem som er kilder til opplysninger i konkrete saker. Dette vil bety at politiet heller ikke kan søke å finne kilden om det brukes andre fremgangsmåter enn spørsmål til eller beslag hos mediearbeidere. Departementet fastholder adgangen til å etterforske saken på annen måte enn ved vitnepålegg, ransaking og beslag mot pressen.

Komiteens merknader

Komiteen er enig med departementet i at det ikke bør innføres et generelt forbud for politiet mot etterforskning av hvem som er kilden til opplysninger i konkrete saker. Politiet må fortsatt ha adgang til å forsøke å finne frem til personer som eksempelvis kan være nyttige vitner i straffesaker, selv om disse har operert som anonyme kilder i forhold til media.

3. OFFENTLIGHET I RETTERGANGEN

3.1 Generelt

Domstolloven fastslår i § 124 at rettsmøtene som hovedregel er offentlige. Lovforslagene i proposisjonen tar som alminnelig utgangspunkt at reglene bør være utformet slik at de best mulig markerer dette prinsipielle utgangspunkt, men at det for spesielle sakstyper bør gjelde særregler. Domstollovens hovedregel om offentlige rettsmøter får en tilføyelse som gir

uttrykk for at forhandlingene og rettsmøtene fritt kan gjengis offentlig.

Komiteens merknader

Komiteen konstaterer at forslagene til lovendringer i hovedsak tar sikte på justeringer i enkeltbestemmelser, og å gjøre lovgivningen klarere og lettere tilgjengelig for brukerne. Komiteen konstaterer videre at lovforslagene tar som utgangspunkt at rettsforhandlingene som hovedregel skal være offentlige gjennom at dørene skal være åpne for publikum og presse, og at det skal være referatadgang osv. Komiteen er enig i at full offentlighet må være utgangspunktet, men at det blant annet av hensyn til rikets sikkerhet og personvernet, spesielt til ofrene, må være adgang for retten til å vedta lukking av dørene, forbud mot referat osv.

3.2 Forholdet til menneskerettighetene

Offentlighetsprinsippet i rettspleien er knesatt i de sentrale menneskerettighetskonvensjonene. Bestemmelsene gir enhver rett til en offentlig rettergang i både straffesaker og sivile saker.

Kravet om offentlighet i menneskerettighetskonvensjonene er ikke absolutt. Etter EMK kan det gjøres unntak fra prinsippet om at rettsmøter skal være offentlige av hensyn til moralen, den offentlige orden eller den nasjonale sikkerhet i et demokratisk samfunn, når hensynet til ungdom eller partenes privatliv krever det, eller i den utstrekning det etter rettens mening er strengt nødvendig under spesielle omstendigheter der offentlighet ville skade rettferdighetens interesser.

Etter FN-konvensjonen artikkel 14 nr. 1 skal en domsavgjørelse alltid være offentlig, unntatt i saker om ekteskap og foreldreansvar, eller når hensynet til mindreårige tilsier det.

Komiteens merknader

Komiteen konstaterer at offentlighetsprinsippet er slått fast både i FNs menneskerettighetskonvensjon og i Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen, og at begge konvensjonene har unntak som er noe ulike. Begge konvensjonene bygger på de samme prinsippene som norsk lovgivning.

3.3 Rettsmøter for åpne eller lukkede dører

I saker om overprøving av administrative vedtak om frihetstap eller andre tvangsinngrep som behandles etter tvistemålsloven kap. 33, holdes saken for lukkede dører. Departementet foreslår en adgang til å holde disse sakene for åpne dører hvis saksøkeren (den tvangsinngrepet er rettet mot) ber om det.

Hovedregelen i norsk prosess er at allmennheten har fri adgang til å overvære rettsmøter. Fra dette gjelder unntak for enkelte typer rettsmøter i særlige lov-

bestemte tilfeller. I noen saker er unntaket absolutt. I andre tilfeller kan retten etter en konkret vurdering beslutte å lukke dørene. Der dørene lukkes, er utgangspunktet at bare de som deltar i saken, har anledning til å være til stede. Likevel kan andre gis adgang til å være til stede hvis særlige grunner taler for det.

De alminnelige reglene om lukkede dører finnes i ulike bestemmelser i domstoloven kap. 7. I tillegg finnes det i annen lovgivning særregler for spesielle sakstyper og bestemte rettsmøter.

Kildevernutvalget finner domstolovens gjeldende regler om lukkede dører i hovedtrekk tilfredsstillende. Utvalget foreslår imidlertid at reglene i §§ 125, 126 og 127 samles i en bestemmelse (§ 125) og omredigeres. Bare mindre realitetsendringer foreslås.

Etter gjeldende regler er det ikke adgang til å lukke dørene under hovedforhandlingen i en straffesak på det grunnlag at offentlighet vil kunne vanskeliggjøre sakens opplysning. Utvalget mener at aktor og forsvarer bør ha adgang til å be om lukkede dører av hensyn til sakens opplysning. Særregelen om lukking av dørene i visse ærekrenkelsessaker (§ 126 tredje ledd), foreslås opphevet idet de nye reglene vil være tilstrekkelige også i slike saker.

For saker etter ekteskapsloven og barneloven m.m. foreslår utvalget opprettholdt dagens utgangspunkt om lukkede dører. For at dørene skal kunne åpnes i slike saker må partene samtykke og retten må finne det ubetenkelig. I utvalgets forslag til ny § 125 annet ledd foreslås samboere likestilt med ektefeller.

Høringsinstansene har ikke gitt uttrykk for særlige innvendinger mot utvalgets konkrete lovforslag. Noen få høringsinstanser har likevel uttrykt at behovet for endringer er lite eller ikke til stede.

Justisdepartementet slutter seg i hovedsak til utvalgets forslag til en ny alminnelig regel om lukkede dører i domstoloven § 125.

Departementet er enig i at det bør være særregler for saker etter ekteskapsloven og barneloven og saker mellom ektefeller/samboere eller fraskilte om fordeling og tildeling av formuen. Departementet foreslår at rettsmøtene i disse sakene skal holdes for lukkede dører, med mindre «særlige grunner» bør føre til en beslutning om åpne dører. Også med denne endringen bør det veie tungt hvordan partene stiller seg til spørsmålet. Departementet slutter seg til utvalgets forslag om å oppheve særregelen for ærekrenkelsessaker.

Departementet er også enig i å innføre adgang til å lukke dørene av hensyn til sakens opplysning ved hovedforhandlingen i straffesaker. Lukking av dørene skal imidlertid bare skje når det finnes påkrevd ut fra særlige forhold i den enkelte sak, jf. utkastet til ny § 125 første ledd bokstav c.

Den eksisterende adgangen til å lukke dørene i straffesaker av hensyn til fornærmedes ettermæle ble vedtatt etter at Kildevernutvalget avgav sin innstil-

ling. Adgangen er opprettholdt i departementets lovforslag.

Adgangen til å lukke dørene når et vitne ber om det, bør etter departementets oppfatning også gjelde i sivile saker.

Komiteens merknader

Komiteen har merket seg at departementet foreslår å gi adgang for retten til å beslutte lukkede dører i straffesaker dersom særlige forhold gir grunn til frykt for at offentlighet vil vanskeliggjøre sakens opplysning og lukkede dører derfor er påkrevd. Komiteen viser til at det er i ferd med å bli et økende problem at vitner ikke tør stille opp i retten fordi de frykter represalier fra kriminelle miljøer. Komiteen er derfor tilfreds med at departementet fremmer denne lovendringen.

Komiteen mener at saker som gjelder ekteskapsloven og barneloven ofte vil være av en så privat karakter at det av hensyn til personvernet bør være hovedregelen at disse sakene går for lukkede dører, og er enig i departementets synspunkter.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, støtter Regjeringens forslag om at det, etter en konkret vurdering, gis anledning til å lukke dørene i ærekrenkelsessaker dersom behovet for lukkede dører er tilstede, og mener i likhet med Kildevernutvalget at den foreslåtte regel i § 125 vil ivareta hensynet til personvernet også i ærekrenkelsessaker. Flertallet er etter dette enig i å oppheve domstoloven § 126 tredje ledd, slik departementet foreslår i proposisjonen.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet mener at også saker som gjelder ærekrenkende uttalelser som ikke er fremsatt offentlig, vil være av en så sterk privat karakter at personvernet kan bli sterkt skadelidende dersom disse sakene går for åpne dører. Selv om Kildevernutvalget mener at dette hensynet vil bli tilstrekkelig ivaretatt innenfor de nye reglene, mener disse medlemmer at den eksisterende særregelen bør opprettholdes.

Disse medlemmer foreslår etter dette et nytt tredje ledd i den foreslåtte § 125 i domstoloven:

«Reglene i andre ledd gjelder tilsvarende for sak om ærekrenkende uttalelser som ikke er fremsatt offentlig og som forfølges etter straffelovens §§ 247 og 248.»

3.4 Adgangen til offentlig referat

3.4.1 Gjeldende rett

Etter gjeldende hovedregler er det adgang til offentlig referat fra hovedforhandlingen i sivile saker og straffesaker. Det er forbud mot offentlig referat fra rettsmøter utenfor hovedforhandlingen i straffesaker

(f.eks. rettsmøter om varetektsfengsling), under avhøring av parter forut for hovedforhandling i tvistemål, i visse ærekrenkelsessaker og i saker mellom ektefeller og etter barnelovene etc.

Retten kan stort sett gjøre unntak i begge retninger fra de nevnte hovedregler.

3.4.2 Offentlig gjengivelse av forhandlingene i rettsmøter

Kildevernutvalget foreslår en omredigering av lovreglene med sikte på å skape bedre oversikt. Bestemmelsene om offentlig gjengivelse av forhandlingene i rettsmøter foreslås inntatt i en ny § 129 i domstoloven. Utvalget foreslår også visse endringer i reglene innhold.

Når det gjelder offentlig referat fra rettsmøter utenfor hovedforhandlingen i straffesaker, er det uenighet i utvalget om hvilken regel som bør gjelde. Utvalgets flertall ønsker ikke å opprettholde dagens hovedregel om referatforbud, men gir retten en skjønnsmessig adgang til å nedlegge referatforbud. Utvalgets mindretall foreslår å opprettholde dagens hovedregel om referatforbud.

Utvalget foreslår videre å oppheve forbudet mot offentlig gjengivelse av partsavhør i rettsmøte forut for hovedforhandlingen i tvistemål, idet dette dekkes av de alminnelige regler om referatforbud.

Når det gjelder familierettslige saker, foreslår utvalget at særreglene for ektefeller skal gjelde for samboere. Samtidig foreslår utvalget at retten skal kunne beslutte at forhandlingene i familierettslige saker skal kunne gjengis offentlig dersom partene samtykker og retten finner det ubetenkelig.

Dernest foreslår utvalget å sløyfe særregelen i dagens § 131 fjerde ledd om visse ærekrenkelsessaker, idet den skjønnsmessige regelen om adgang til å beslutte referatforbud når hensynet til privatlivets fred tilsier det er tilstrekkelig.

Når det gjelder spørsmålet om referatadgang eller referatforbud som hovedregel utenfor hovedforhandlingen i straffesaker, støttes flertallets syn av bl.a. presseorganisasjonene. Mindretallets lovforslag støttes av flere domstoler og politikamre. For de familierettslige sakene, bemerker Justitiarius i Høyesterett bl.a. at det bør overveies - i helt særegne tilfeller - å åpne adgang for retten til å gi samtykke til referat uten hensyn til partenes ønsker.

Når det gjelder offentlig referat fra rettsmøter forut for hovedforhandlingen i straffesaker, slutter Justisdepartementet seg til utvalgets mindretall, idet det legges vekt på hensynet til personvern for siktede. Departementet slutter seg for øvrig til utvalgets forslag om å oppheve dagens hovedregel om referatforbud under avhøringen av parter forut for hovedforhandlingen i tvistemål. Departementet slutter seg videre til utvalgets forslag til realitetsendringer når det gjelder familierettslige saker og visse ærekrenkelsessaker. For

de familierettslige sakene åpnes det for at retten i særlige tilfeller kan tillate referat selv om partene ikke har samtykket, men kun i anonymisert form. Departementet foreslår at et referatforbud som blir pålagt etter en konkret vurdering etter forslaget § 129 annet ledd, skal kunne påkjæres av enhver som har vært til stede under forhandlingene i det aktuelle rettsmøtet, f.eks. pressen.

3.4.3 Offentlig gjengivelse av rettsavgjørelser

Kildevernutvalget foreslår videre at offentlig gjengivelse av rettsavgjørelser blir regulert i en egen paragraf. I hovedsak svarer forslaget til gjeldende rett, men utvalget foreslår noen mindre realitetsendringer. Når retten av hensyn til privatlivets fred vil forby offentlig gjengivelse av en dom, mener utvalget at dette bør skje ved kjennelse. Særreglene for familierettslige saker foreslås utvidet til også å gjelde for samboere. For disse sakene går utvalget inn for at dommen ikke kan gjengis offentlig uten rettens tillatelse. Utvalget foreslår endelig at domsslutningen alltid skal være offentlig.

Høringsinstansene har ikke hatt merknader til utvalgets forslag.

Departementet foreslår for det første at hovedregelen om at rettsavgjørelser kan gjengis offentlig, blir uttrykkelig lovfestet i domstoloven § 124. Departementet foreslår videre visse modifikasjoner i hovedregelen, jf. lovutkastet § 130, med utgangspunkt i hensynet til de personer sakene berører. Det bør bl.a. være adgang til å forby offentlig gjengivelse av personidentifiserende opplysninger, også om disse fremgår av en domsslutning.

Den som ønsker å gjengi en rettsavgjørelse offentlig, bør etter departementets syn ha adgang til å påkjære en beslutning om referatforbud/frihet.

I rettsmøter i straffesaker der det er gitt referatforbud ut fra etterforskningshensyn, blir det også adgang til å forby offentlig gjengivelse av rettsavgjørelsene.

Retten gis adgang til å beslutte forbud mot at en rettsavgjørelse blir referert så lenge den ikke er meddelt partene. Det gis samtidig en regel om at rettsavgjørelser normalt bør være meddelt eller forkynt innen 2 uker.

Komiteens merknader

Komiteen konstaterer at Kildevernutvalget er delt i spørsmålet om hvilke regler som bør gjelde for offentlig referat fra rettsmøter utenfor hovedforhandlingene i straffesaker. Mindretallet ønsker å opprettholde dagens hovedregel om referatforbud, mens flertallet vil at retten skal ha adgang til å nedlegge referatforbud, men at det ikke skal være hovedregelen. Komiteen konstaterer at departementet støtter en videreføring av dagens regelverk, og at departementet får solid støtte fra de rettsinstansene og politikamrene som har gitt høringsuttalelser. Komiteen er enig

med departementet i at både hensyn til etterforskningen og personvern hensyn taler mot et generelt utgangspunkt om at det kan refereres fra slike rettsmøter. Komiteen slutter seg for øvrig til de lovendringene som departementet foreslår når det gjelder spørsmålet om adgang til offentlig gjengivelse av forhandlingene i rettsmøter.

Komiteen konstaterer at Kildevernutvalget foreslår at forbud mot offentlig gjengivelse av en dom begrunnet med hensynet til personvernet bør skje ved kjennelse, mens departementet mener at praktiske grunner tilsier at retten bør kunne beslutte å nekte offentlig gjengivelse uten å måtte avsi kjennelse. Komiteen er enig med departementet. Komiteen slutter seg for øvrig til departementets forslag til lovendringer som gjelder offentlig gjengivelse av rettsavgjørelser.

3.5 Tidspunktet for avsigelse av dommer

En dom blir offentlig fra det tidspunkt den er avsagt, dvs. avlest i rettsmøte eller underskrevet. Dommen bør avsies umiddelbart. For sivile saker bestemmes det i § 152 annet punktum at den i ethvert tilfelle må avsies innen en uke, hvis ikke annet er bestemt ved lov. For straffesaker er hovedregelen gitt den tilføyelse at dersom domsavsigelsen er besluttet utsatt til et senere rettsmøte, skal om mulig tid og sted for dette samtidig fastsettes. Er dom ikke avsagt innen tre dager etter at saken er tatt opp til doms, skal grunnen opplyses i rettsboken.

Utvalget mener det er behov for å få klarere regler for når en dom blir offentlig, og foreslår at dersom dommen ikke avsies i umiddelbar tilknytning til hovedforhandlingen, skal det straks, eller senest innen to dager berammes tid og sted for rettsmøte til avsigelse av dommen. Regelen skal gjelde både tvistemål og straffesaker.

Noen instanser har ikke hatt bemerkninger til utvalgets forslag, mens andre har avgitt til dels omfattende uttalelser til utvalgets forslag. Felles for disse er at de helt eller delvis tar avstand fra utvalgets konkrete lovforslag og/eller peker på praktiske forhold som til dels vil vanskeliggjøre en gjennomføring av forslagene.

Justisdepartementet er kommet til at utvalgets konkrete lovforslag ikke bør fremmes, bl.a. under henvisning til de innvendingene flere av høringsinstansene har pekt på. Imidlertid går departementet inn for å endre tvistemålsloven § 152 slik at det i de tilfeller det går mer enn to uker fra saken tas opp til doms til domsavsigelsen, skal gis en begrunnelse for det.

Komiteens merknader

Komiteen aksepterer at det vil by på praktiske problemer å gjennomføre Kildevernutvalgets forslag om at det senest innen to dager skal berammes tid og sted for rettsmøte til avsigelse av dommen, dersom

dommen ikke avsies i umiddelbar tilknytning til hovedforhandlingen, og er enig i departementets avvisning av forslaget. Komiteen vil imidlertid vise til høringsuttalelsen fra justitiarius i Høyesterett som påpeker ønskeligheten av at en dom gjøres tilgjengelig så snart som mulig etter at den er avsagt, og påpeker at det i dag er vanskelig på grunn av ressurs situasjonen i domstolene. Komiteen vil be departementet ta hensyn til denne problemstillingen når ressurstilgangen vurderes i forbindelse med de årlige budsjettbehandlingene. Komiteen er for øvrig enig i departementets forslag til endring av tvistemålslovens § 152.

3.6 Orientering om begrensninger i offentligheten

Utvalget mener at dommeren under rettsmøtet bør gi klare opplysninger om hvilke regler som gjelder vedrørende referatadgangen o.l., og at en regel om dette bør inntas i domstolloven § 124.

Høringsinstansene har ikke hatt særlige merknader til utvalgets lovforslag, og departementet følger opp lovforslaget i proposisjonen.

Komiteens merknader

Komiteen er enig med departementet i at dommeren under rettsmøtet bør gi klare opplysninger om hvilke regler som gjelder vedrørende referatadgang og lignende, og støtter at en slik regel inntas i loven. En slik ordning vil forebygge misforståelser.

3.7 Opplysning om tid og sted for rettsmøter

Det drøftes om domstolene på forespørsel har plikt til å opplyse om tid og sted for et rettsmøte som er berammet. Utgangspunktet er at det i dag ikke finnes noen lovbestemmelser som uttrykkelig regulerer dette, men en plikt for domstolene til på forespørsel å opplyse om dette kan utledes av reglene om møteoffentlighet. Opplysningsplikten kan likevel fravikes i saker hvor særlig tungtveiende hensyn taler mot at opplysningen gis.

Utvalget foreslår at domstolene skal ha plikt til på forespørsel å opplyse om tid og sted for berammede rettsmøter. I den grad det er praktisk mulig, bør domstolene også ha plikt til å utarbeide lister over berammede rettsmøter. Reglene om dette foreslås gitt i forskrifter.

Det er ikke kommet vesentlige innvendinger til forslaget.

Departementet slutter seg til utvalgets forslag med noen mindre omformuleringer. I spesielle tilfeller åpnes det for å gjøre unntak fra opplysningsplikten, jf. utkastet til domstolloven § 122 nytt annet ledd. Lovforslaget pålegger ikke Kongen å utarbeide forskrifter for berammingslister, men det vil være naturlig å vurdere også dette.

Komiteens merknader

Komiteen har ingen innvendinger mot departementets forslag til nytt annet ledd i domstolslovens § 122, som sikrer at offentligheten som hovedregel skal kunne få opplysninger om tid og sted for berammede rettsmøter. Komiteen ser det som positivt dersom slike opplysninger kan bli gitt ved oppslag på rettens kontor, men er enig i at det ikke er nødvendig med forskrifter som påbyr slike ordninger.

3.8 Innsyn i dokumenter i avsluttede straffesaker

Straffeprosessloven § 28 fastsetter i første ledd at den fornærmede samt enhver annen med «rettslig interesse» kan kreve utskrift av rettsbøker og andre dokumenter i avsluttede straffesaker. Med det innhold begrepet «rettslig interesse» har i rettergangslovene, vil pressen normalt ikke kunne kreve utskrift. Justisdepartementet har i rundskriv bl.a. uttalt at pressen og andre massemedia skal som utgangspunkt gis adgang til å gjøre seg kjent med (kopi av) dommer som er avsagt i sivile saker og i straffesaker. Unntak skal gjøres for dommer etc. som ikke kan gjengis offentlig.

Det skal tas en ekstra gjenpart av dommer etc. som presse og massemedia har rett til å gjøre seg kjent med, og denne plasseres i en periode i en egen mappe. Pressen kan da på begjæring få kopi av dommen.

Etter utvalgets vurdering kan disse reglene ikke sies å fungere tilfredsstillende i praksis. Utvalget mener dommens alder i prinsippet ikke bør være avgjørende for pressens rett til innsyn i den, og mener også at pressens rett til utskrift av dommer i avsluttede straffesaker bør reguleres i loven. Det foreslås en bestemmelse om at representant for massemedier skal kunne kreve utskrift av avsagt dom i en bestemt straffesak som retten har avsluttet behandlingen av dersom ikke det er gitt forbud mot offentlig gjengivelse av dommen.

Når det gjelder spørsmålet om pressens adgang til andre dokumenter i en avsluttet straffesak, har utvalget ikke funnet grunn til å foreslå endringer.

Blant annet presseorganisasjonene støtter utvalgets forslag.

Departementet foreslår at krav om utskrift av straffedom alltid kan avslås hvis dommen er eldre enn fem år eller den som krever utskrift bare identifiserer dommen ved siktedes navn, jf. utkast til straffeprosessloven § 28. Utskrift kan gis selv om dommen er forbudt å gjengi offentlig, men mottaker må da gjøres kjent med dette. Departementet legger til grunn at ordningen med egne domsmapper for allmennheten bør fortsette.

Komiteens merknader

Komiteen vil presisere at det er av stor betydning for allmennheten at media har adgang til å referere avsagte dommer. Blant annet vil det være av be-

tydning for den kriminalpolitiske debatten at det gis informasjon om straffeutmålinger sett i relasjon til den typen kriminelle handlinger som er utført. Det vil også være av betydning for samfunnsdebatten at media har anledning til å skaffe seg kjennskap til eldre dommer, når disse settes inn i en større sammenheng, eksempelvis en analyse av endringer i straffeutmålinger i sammenliknbare saker over tid. Komiteen har imidlertid også forståelse for argumentet om at det kan føre til problemer for den straffedømtes rehabilitering dersom det gis en generell rett til innsyn i gamle dommer, og mener at departementet har funnet frem til et rimelig kompromiss gjennom å foreslå at krav om utskrift av en dom kan avslås hvis dommen er eldre enn 5 år, eller den som krever utskrift bare identifiserer dommen ved siktedes navn. Komiteen vil imidlertid påpeke at domstolene bør være tilbakeholdne med å avslå slike søknader fra media, dersom det gis aktverdige grunner for søknaden. Komiteen vil for øvrig minne om at tidligere straffedømte også er beskyttet av de alminnelige regler om ansvar for urettmessig publisering av slike opplysninger som fremkommer blant annet gjennom fortolkning av straffelovens § 390 om krenkelse av privatlivets fred.

3.9 Innsyn i dokumenter i avsluttede sivile saker

Etter nåværende § 135 annet ledd i tvistemålsloven kan enhver kreve utskrift av rettsbøker som er ført i rettsmøter for åpne dører, eller i rettsmøte for lukkede dører når offentliggjørelse senere er tillatt.

Departementet foreslår at det bør gjelde tilsvarende begrensinger som i straffeprosessloven § 28 for retten til utskrift av og innsyn i dokumenter, selv om slike begrensninger sjeldnere vil få betydning i sivile saker, jf. lovutkastet tvistemålsloven § 135.

Komiteens merknader

Komiteen har ingen innvendinger mot departementets forslag til endring av tvistemålslovens § 135 når det gjelder innsyn i dokumenter i avsluttede sivile saker.

3.10 Fotografering, filmopptak m.m.

Gjeldende regler for fotografering, filmopptak m.m. i straffesaker fremgår av domstolloven § 131a. Det finnes ikke uttrykkelige lovbestemmelser for sivile saker, men det er antatt at rettens formann har en viss hjemmel til å nekte eller regulere fotografering, filmopptak og private lydopptak i sivile saker. Utvalget fremsetter under dissens flere endringsforslag som i større eller mindre grad tar sikte på utvidet adgang til fotografering, filmopptak m.m. i straffesaker.

Stortingsrepresentant Olav Akselsen foreslo i Dokument nr. 8:75 (1994-95) at Stortinget skulle be regjeringen vurdere forbud mot offentliggjøring av navn og bilde på mistenkte/siktede personer. Stor-

tinget vedtok å oversende forslaget til regjeringen til utredning og uttalelse.

Kildevernutvalget peker på at det er diskutabelt om hensynene bak prinsippet om offentlighet i rettergangen tilsier at fotografering m.m. bør tillates.

Departementet legger i første rekke vekt på hensynet til tiltalte og fornærmede, samt hensynet til sakens opplysning når det gjelder spørsmålet om å utvide adgangen for fotografering m.m. i straffesaker. Fotografering m.v. under og i nær tilknytning til rettsmøter i straffesaker er som hovedregel forbudt, jf. domstolloven § 131 første ledd. Retten har bare en begrenset adgang til å gi tillatelse etter § 131 annet ledd, og bare etter at partene har fått uttale seg. Departementet mener at disse reglene går så langt i å verne om siktede og fornærmede at det ikke er grunnlag for å foreslå enda strengere regler.

Riksadvokaten har reist spørsmål om fotograferingsforbudet i domstolloven § 131 a bør utvides til også å gjelde enkelte deler av etterforskningsstadiet, og da også for vitner.

Justisdepartementet foreslår at regelen i domstolloven § 131 a som verner den siktede eller domfelte på vei til eller fra rettsmøte eller under opphold i rettsbygningen, overføres til en ny § 390 c i straffeloven. Den eller de fornærmede i saken gis samme vern som den siktede eller domfelte i denne sammenheng.

Offentliggjøring av navn på mistenkte eller siktede kan i dag etter omstendighetene rammes av reglene om ærekrenkelser i straffeloven kap. 23. Departementet finner ikke grunn til å foreslå sterkere begrensninger i adgangen til å offentliggjøre navn på mistenkte eller siktede, og viser bl.a. til at vernet om ytringsfriheten etter EMK art. 10 gjør at det kan reises innvendinger mot en slik generell begrensning.

Komiteens merknader

Komiteen støtter departementets forslag om å forby fotografering/filming av en siktet når denne er til stede sammen med politiet under etterforskningen av en sak og av en mistenkt når denne er i politiets varetekt, og viser til høringsuttalelsen fra Riksadvokaten. Komiteen vil spesielt understreke at risikoen for at en mistenkt senere viser seg å være uskyldig er ekstra stor på det utenomrettslige etterforskningsstadiet.

Komiteen viser til at gjeldende lovgivning har forbud mot fotografering og filming av tiltalte under og i nær tilknytning til rettsmøter som hovedregel, og vil påpeke at dette forbudet også gjelder i de tilfellene der den tiltalte skjuler ansiktet for å hindre gjenkjenning. Det er komiteens inntrykk at pressen ikke alltid overholder fotograferings- og filmforbudet i slike tilfeller. Komiteen viser til at disse reglene nå utvides til også å gjelde for fornærmede og vitner.

Komiteen er for øvrig enig med departementet i at lovgivningen på dette området best hører hjemme

i straffeloven. Komiteen har ingen innvendinger mot at media benytter navn og bilde av en person som er domfelt.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet og Fremskrittspartiet, viser til at stortingsrepresentant Olav Akselsen i Dokument nr. 8:75 (1994-95) foreslo at Stortinget skulle be Regjeringen vurdere forbud mot offentliggjøring av navn og bilder på mistenkte/siktede personer. Samtidig konstaterer flertallet at Kildevernutvalget legger frem flere forslag som går i motsatt retning av Olav Akselsens forslag ved at de tar sikte på utvidet adgang til fotografering, filmopptak m.m. i straffesaker.

Flertallet viser til at det har vært flere eksempler de siste årene på at personer er blitt siktet eller tiltalt for alvorlige kriminelle handlinger som de ikke har begått. Det er i seg selv en sterk psykisk belastning å bli uskyldig mistenkt i alvorlige kriminalsaker. Belastningen blir ekstra stor dersom disse personene blir omtalt i media på en måte som kan føre til identifisering, direkte navngitt i media, eller fotografert/filmet. Flertallet har derfor stor sympati for forslaget fra Olav Akselsen. Flertallet mener imidlertid at forslagstillerens intensjoner langt på vei er ivarettatt gjennom gjeldende lovgivning som har forbud mot fotografering og filming av tiltalte under og i nær tilknytning til rettsmøter som hovedregel. Offentliggjøring av navn på mistenkte eller siktede kan i dag etter omstendighetene rammes av reglene om ærekrenkelser i straffeloven. Flertallet viser imidlertid til at det er sjelden det reises offentlig injuriersøksmål. Det vanlige er at den personen som føler seg ærekrenket må gå til privat søksmål, med de omkostningene og den risiko for økonomisk tap som det fører med seg.

Flertallet har registrert at departementet mener at vernet om ytringsfriheten i art. 10 i Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen gjør at det kan reises innvendinger mot en generell regel som forbyr offentliggjøring av navn på en mistenkt eller siktet i forbindelse med straffesaker, men vil legge til at art. 10 må vurderes opp imot art. 8 om rett til privatliv i den samme menneskerettighetskonvensjonen. Flertallet mener at det av hensyn til personvernet bør være ulovlig for media å gjengi navn på mistenkte, siktede og tiltalte i straffesaker. Navn bør først kunne oppgis dersom den tiltalte blir funnet skyldig, eller dersom vedkommende samtykker, og dersom det er nødvendig for politiet å bringe navn og bilde inn i media for å ettersøke en siktet eller tiltalt. Flertallet vil derfor be departementet fremme forslag for Stortinget om de nødvendige lovendringer slik at intensjonen i Dokument nr. 8:75 (1994-95) om forbud mot å offentliggjøre navn på mistenkte, siktede eller tiltalte i straffesaker, blir ivarettatt. Flertallet vil i den forbindelsen også be departementet vurdere om

det er behov for tilsvarende beskyttelse mot gjengivelse av navn og bilde for vitner og spesielt fornærmede i straffesaker ut over det som følger av den foreslåtte regelen i straffeloven § 390 c. Både vitner og fornærmede kan føle frykt for represalier gjennom å bli avbildet i media, eller føle at deres personvern ikke blir ivarettatt.

Flertallet fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber Regjeringen fremme forslag om nødvendige lovendringer for å sikre at navn og bilde på mistenkte, siktede eller tiltalte i straffesaker ikke blir offentliggjort. I den forbindelse bør også tilsvarende regler for vitner og fornærmede vurderes.»

Komiteens medlemmer fra Høyre, Kristelig Folkeparti og Senterpartiet viser til at vernet om ytringsfriheten taler mot en generell regel som forbyr offentliggjøring av navn på mistenkte eller siktede i straffesak. Et generelt forbud for pressen mot å offentliggjøre navn på siktede, mistenkte og fornærmede vil ikke i tilstrekkelig grad ta hensyn til medias oppgave som informasjonsformidler.

Ut fra hensynet til personvernet bør imidlertid media være varsomme med å gjengi navn på mistenkte, siktede og tiltalte i straffesaker. Disse medlemmer viser til at medias egen praksis i forhold til dette i hovedsak er restriktiv, og mener at pressen her i hovedsak foretar en fornuftig avveining i forhold til «vær varsom-plakaten». Disse medlemmer har sympati for intensjonene i flertallets syn, men er ikke enig med flertallet som vil innføre et absolutt forbud mot slik gjengivelse av navn og bilde. Det synes ikke å ha forekommet så mange og alvorlige overtramp overfor enkeltpersoner at det kan begrunne en slik regel i dagens situasjon. Det kan helt klart tenkes situasjoner hvor det synes riktig at media gjengir siktedes navn. Disse medlemmer er av den oppfatning at den vanskelige balansegangen mellom ønsket åpenhet og en kritisk journalistikk på den ene siden, og personvernet på den annen, ikke uten videre kan løses ved et lovforbud.

Disse medlemmer vil etter dette stemme imot vedtakets pkt. B.

3.11 Andre lovendringsspørsmål

3.11.1 Innsyn i dokumenter i pågående saker

Massemediene har ikke noen alminnelig rett til å få gjøre seg kjent med saksdokumentene i verserende saker, hverken i straffesaker eller i sivile saker. Når det gjelder tiltalebeslutninger i straffesaker, skal likevel pressen, etter at beslutningen er forkynt for tiltale, normalt gis en kopi.

Utvalget har for straffesakenes del foreslått visse endringer i påtaleinstruksen. Flertallet har foreslått at i saker der kjennelse om varetektsfengsling er avsagt, skal pressen på anmodning gis kopi av den siktelse

fengslingen bygger på, med mindre retten har gitt taushetspålegg etter domstoloven § 128. Utvalget foreslår videre at pressen skal gis opplysning om tiltalebeslutningens innhold med unntak for gjerningsbeskrivelsen.

For de sivile sakenes del foreslår flertallet en ny regel som gir representanter for massemedier rett til innsyn i rettsboken og de dokumenter denne henviser til, når saken går for åpne dører. Etter mindretallets syn bør ikke utenforståendes rettigheter i relasjon til rettsboken oppstå før rettsboken er ført til ende.

Riksadvokaten er kritisk til de straffesaksrelaterte forslagene, og advarer mot en ordning der massemedia får rett til kopi av siktelsen i fengslingssaker både ut fra personvern hensyn og etterforsknings hensyn. For de sivile sakenes del går nær samtlige av dem som har sagt noe særskilt om dette mot flertallets forslag. Det fremheves ulike praktiske og administrative problemer forslaget vil føre med seg.

Departementet mener at gjeldende regler på dette området på en balansert måte avveier hensynet til offentlighet mot hensynet til rettssikkerhet og personvern. I straffesaker får pressen i dag normalt kopi av tiltalebeslutningen etter at den er forkynt for tiltale. Siktelser utferdiges ofte på et tidlig tidspunkt i en sak, uten at saken er særlig klarlagt. Departementet mener at spørsmålet om innsyn i straffesaker fortsatt bør reguleres av Riksadvokaten.

For de sivile sakers del slutter departementet seg til høringsinstansenes syn om at utvalgets flertallsforslag ikke bør vedtas.

Komiteens merknader

Komiteen har merket seg at Kildevernutvalgets flertall foreslår at pressen på anmodning skal gis kopi av den siktelsen fengslingen bygger på i saker der kjennelse om varetektsfengsling er avsagt, og at Riksadvokaten har sterke betenkeligheter og advarer mot dette forslaget. Komiteen mener at både personvern hensyn og etterforsknings hensyn taler imot å gi media en slik adgang, og slutter seg til departementets avvisning av dette forslaget.

3.11.2 Uttalerett for mediene i spørsmål om offentlighet

Kildevernutvalget foreslår en regel om at representanter for massemedier som er tilstede ved et rettsmøte, skal kunne få uttale seg før retten avgjør spørsmål om begrensninger i forhandlingenes offentlighet. Utvalget har imidlertid i den nærmere utforming av regelen delt seg i fire fraksjoner. Dissensene dreier seg om pressen skal ha ubetinget rett til å uttale seg eller om det bør være opp til retten å vurdere dette i den enkelte sak, og om det skal være forskjeller med hensyn til hva slags beslutninger det dreier seg om; henholdsvis lukking av dørene, referatforbud, fotoforbud osv.

Flere høringsinstanser har pekt på at en uttalerett for media i spørsmål om lukkede rettsmøter kan forsinke saksbehandlingen. Andre peker på at etter utvalgets forslag har det vært meningen at pressens argumentasjon skal gå på den konkrete sak. Slik regelen om behandling av spørsmålet om lukkede dører må være, er det tvilsomt om denne forutsetningen vil kunne etterleves.

Departementet mener at regler om uttalerett som foreslått av utvalget vil ha liten praktisk verdi, og fremmer ikke noe lovforslag om dette. Det vises til at det foreslås en kjæremålsadgang for presse og andre i visse tilfeller der det er besluttet forbud mot offentlig gjengivelse av rettsforhandlinger eller dommer.

Komiteens merknader

Komiteen stiller seg i likhet med departementet avvisende til forslaget fra Kildevernutvalget om at de representantene for massemedier som er til stede i et rettsmøte skal ha rett til å uttale seg før spørsmålet om begrensninger i forhandlingens offentlighet avgjøres. Komiteen har merket seg at departementet foreslår kjæremålsadgang for media i visse tilfeller der det er besluttet forbud mot offentlig gjengivelse av rettsforhandlinger eller dommer. Komiteen støtter forslaget.

3.11.3 Domstoloven kap. 10

Domstoloven kap. 10 hjemler i dag rettergangsstraff (bøter) for den som gjør seg skyldig i brudd på reglene i kap. 7 om hemmelighold, forbud mot offentlighet og forbud mot fotografering m.m. Som følge av endringene som foreslås i kap. 7, må det også gjøres enkelte endringer i kap. 10. Endringene i kap. 10 fører i seg selv ikke til realitetsendringer i forhold til dagens rettstilstand. Departementet bemerker at i mer gravevende tilfeller bør bøtenivået legges høyt.

Komiteens merknader

Komiteen konstaterer at de foreslåtte endringene i kap. 10 ikke fører til realitetsendringer i forhold til dagens rettstilstand, og slutter seg til forslagene. Komiteen er enig med departementet i at bøtenivået bør legges høyt i de mer gravende tilfellene av brudd på hemmelighold, forbud mot offentlighet, forbud mot fotografering m.m.

4. STRAFF FOR HEMMELIG OPPTAK OG OFFENTLIGGJØRING AV SAMTALE EN SELV DELTAR I

I Ot.prp. nr. 56 (1989-90) ble det foreslått å kriminalisere utilbørlig, offentlig gjengivelse av hemmelig opptak av en samtale i straffeloven § 390. Justiskomiteens flertall mente at behovet for et lovforbud mot

hemmelig opptak av samtaler en selv deltar i, burde vurderes nærmere, og tok derfor ikke stilling til det fremlagte lovforslag.

Vi har i dag ingen bestemmelse som direkte rammer det å gjøre hemmelig opptak av en samtale man selv deltar i. Det er heller ikke i seg selv straffbart å offentliggjøre et slikt opptak. Hemmelig opptak og/eller offentliggjøring av egen samtale vil imidlertid i visse tilfeller kunne straffes etter andre bestemmelser bl.a. om krenking av privatlivets fred eller ved brudd på taushetsplikt. Når det gjelder presseetiske regler, inneholder «Vær varsom-plakaten» retningslinjer om at bruk av skjult mikrofon bare skal brukes i unntakstilfeller.

I proposisjonen drøftes hensyn som taler for og imot en straffebestemmelse som nevnt.

Et flertall av høringsinstansene ønsket ikke en straffebestemmelse mot hemmelig opptak som nevnt. Når det gjelder straff for offentliggjøring av et slikt opptak, er høringsinstansene delt.

Etter departementets mening bør det ikke vedtas noen ny straffebestemmelse rettet mot hemmelig opptak av samtaler man selv deltar i, eller offentliggjøring av slikt opptak.

Komiteens merknader

Komiteen er enig med departementet i at det ikke bør vedtas noen ny straffebestemmelse rettet mot hemmelig opptak av samtaler man selv deltar i, eller offentliggjøring av slikt opptak. Komiteen kan ikke se at dette er et så stort problem at det rettferdiggjør en kriminalisering, og viser også til at et solid flertall av høringsinstansene er imot kriminalisering av hemmelig opptak, mens høringsinstansene er delt i spørsmålet om offentliggjøring. Komiteen viser også til at Riksadvokaten i sin høringsuttalelse gir uttrykk for en sterk skepsis til et eventuelt forbud med den formuleringen som ble foreslått for Stortinget uten å bli vedtatt i Ot.prp. nr. 56 (1989-90).

5. ØKONOMISKE OG ADMINISTRATIVE KONSEKVENSER. ETTERKONTROLL

Endringsforslagene vil ha relativt små administrative og økonomiske konsekvenser. Merarbeidet forventes å bli fanget opp av det eksisterende system uten behov for økte ressurser.

6. FORSLAG FRA MINDRETALL

Forslag fra Fremskrittspartiet:

Forslag 1

I lov av 13. august 1915 nr. 5 om domstolene gjøres følgende endring:

§125 tredje ledd skal lyde:

Reglene i andre ledd gjelder tilsvarende for sak om ærekrenkende uttalelser som ikke er fremsatt offentlig og som forfølges etter straffelovens §§ 247 og 248.

Forslag 2

I lov av 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker gjøres følgende endring:

§ 197 annet ledd skal lyde:

Er det fare ved opphold, kan beslutningen treffes av påtalemyndigheten.

7. KOMITEENS TILRÅDING

Komiteen viser til proposisjonen og rår Odels-tinget til å gjøre følgende

vedtak:

A.

vedtak til lov

om endringer i rettergangslovene m.m. (kildevern og offentlighet i rettspleien).

I.

I lov av 22. mai 1902 nr. 10 Almindelig borgerlig Straffelov gjøres følgende endring:

Ny § 390 c skal lyde:

Med bøter straffes den som uten vedkommendes samtykke fotograferer eller filmer

1. *en mistenkt som er i politiets varetekt,*
2. *en mistenkt eller et vitne når denne under etterforskning er til stede sammen med politiet, eller*
3. *en siktet eller domfelt eller en fornærmet på vei til eller fra rettsmøte i saken eller under opphold i den bygning hvor rettsmøtet holdes.*

På samme måte straffes den som offentliggjør bilde eller film som er frembrakt i strid med første ledd.

Offentlig påtale finner bare sted når det finnes påkrevet av allmenne hensyn.

II.

I lov av 13. august 1915 nr. 5 om domstolene gjøres følgende endringer:

§ 63 a nytt tredje ledd skal lyde:

Paragrafen her gjelder ikke for noe som er kommet frem i et rettsmøte eller en rettsavgjørelse.

§ 122 nytt annet ledd skal lyde:

Etter nærmere forskrift gitt av Kongen, skal enhver på forespørsel i alminnelighet gis opplysning om tid og sted for berammede rettsmøter. Kongen kan gi forskrift om at opplysninger som nevnt skal gis ved oppslag ved rettens kontor.

§ 124 skal lyde:

Rettsmøtene er offentlige og forhandlingene og rettsavgjørelsene kan gjengis offentlig, hvis ikke annet er bestemt i lov eller av retten i medhold av lov.

Spørsmål om å begrense offentligheten forhandles for lukkede dører.

Retten skal ved åpningen av rettsmøtene, eller så snart den har truffet avgjørelse om begrensninger, gi meddelelse om eventuelle begrensninger i forhandlingenes offentlighet.

Opplesning av domsslutningen foregår alltid offentlig. Personopplysninger kan utelates når hensynet til privatlivets fred tilsier det.

§ 125 skal lyde:

Retten kan ved kjennelse beslutte at et rettsmøte helt eller delvis skal holdes for lukkede dører

- a. *når hensynet til statens forhold til en fremmed makt krever det,*
- b. *når hensynet til privatlivets fred eller til ærbarhet krever det,*
- c. *når særlige forhold gir grunn til frykt for at offentlighet vil vanskeliggjøre sakens opplysning og lukkede dører derfor er påkrevd,*
- d. *når en siktet er under 18 år, fornærmedes ettermæle krever det eller en siktet eller et vitne ber om det av grunner som retten finner fyllestgjørende, eller*
- e. *i krigstid når hensynet til militære operasjoner eller militære avdelingers sikkerhet eller andre særlige grunner krever det.*

I saker etter ekteskapsloven eller barneloven og i saker mellom ektefeller eller fraskilte om fordeling eller tildeling av formuen, skal rettsmøtet holdes for lukkede dører, med mindre retten av særlige grunner beslutter at saken helt eller delvis føres for åpne dører. Det samme gjelder i tilsvarende saker mellom personer som er eller har vært samboere.

Nåværende § 128 blir § 126.

Nåværende § 129 blir § 127.

Nåværende § 130 blir § 128. Ordet «stengte» endres til «lukkede».

Ny § 129 skal lyde:

I straffesaker må ingen gjengi offentlig noe av forhandlingene i rettsmøte utenfor hovedforhandlingene,

med unntak for forhørsrettssaker etter straffeprosessloven § 248.

Ellers kan retten ved kjennelse helt eller delvis forby offentlig gjengivelse av forhandlingene i rettsmøte

- a. når retten frykter at offentlig gjengivelse av forhandlingene vil kunne ha skadelig virkning på opplysningen eller på dømmelsen av saken, eller
- b. når rettsmøtet holdes eller kan holdes for lukkede dører.

I saker etter ekteskapsloven eller barneloven og i saker mellom ektefeller eller fraskilte om fordeling eller tildeling av formuen, må forhandlingene ikke gjengis offentlig, med mindre retten av særlige grunner beslutter at offentlig gjengivelse i anonymisert form helt eller delvis tillates. Det samme gjelder i tilsvarende saker mellom personer som er eller har vært samboere.

Referatforbud etter første eller annet ledd gjelder til retten beslutter at det skal oppheves. Forbud etter annet ledd bokstav a gjelder aldri lenger enn til dom er avsagt. Forbud etter annet ledd skal oppheves når det antas at grunnen til forbudet ikke lenger er til stede og kan påkjæres av dem som har vært til stede under forhandlingen.

Ny § 130 skal lyde:

Retten kan forby at hele eller deler av en rettsavgjørelse gjengis offentlig hvis

- a. hensynet til privatlivets fred eller fornærmedes ettermæle krever det, eller
- b. etterforskningshensyn krever at en kjennelse eller beslutning avsagt i en straffesak utenfor hovedforhandling ikke blir offentlig gjengitt.

Forbudet gjelder til retten beslutter at det skal oppheves. Forbud etter bokstav a gjelder ikke en domsslutning så langt den kan gjengis uten å røpe noens identitet. Enhver kan påkjære et forbud eller en nektelse av å oppheve et forbud etter leddet her.

Retten kan forby at rettsavgjørelser gjengis offentlig før avgjørelsen er meddelt partene. Slikt forbud gjelder likevel ikke for lengre tid enn to uker etter avsigelsen av rettsavgjørelsen.

I saker etter ekteskapsloven eller barneloven og i saker mellom ektefeller eller fraskilte om fordeling eller tildeling av formuen, kan rettsavgjørelser bare gjengis offentlig i anonymisert form. Det samme gjelder i tilsvarende saker mellom personer som er eller har vært samboere.

Ny § 131 skal lyde:

Under rettsmøter i straffesaker er fotografering, filmopptak og opptak for radio eller fjernsyn forbudt.

Dersom særlige grunner taler for det, kan retten under hovedforhandlingen gjøre unntak fra forbudet når det ikke kan antas å ha uheldig virkning for be-

handlingen av saken og heller ikke andre hensyn taler avgjørende imot. Før tillatelse gis, skal partene ha anledning til å uttale seg.

Kongen kan gi nærmere regler til utfylling og gjennomføring av disse bestemmelser.

§ 131 a oppheves.

§ 198 tredje ledd skal lyde:

Med bøter straffes også den som foretar fotografering eller opptak i strid med § 131, eller som offentliggjør et bilde eller opptak tatt i strid med § 131.

§ 199 skal lyde:

Med bøter straffes den, som bevirker eller medvirker til, at noe som er forhandlet i rettsmøte for lukkede dører, og som skal holdes hemmelig, blir kjent for uvedkommende, eller at noe blir gjengitt offentlig i strid med § 129 eller § 130.

III.

I lov av 13. august 1915 nr. 6 om rettergangsmåten for tvistemål gjøres følgende endringer:

§ 135 skal lyde:

Partene har rett til på rettens kontor å undersøke rettsbøker og dokumenter som vedkommer saken, og kan forlange utskrifter av dem. Det samme gjelder tredjemann, når begge parter samtykker, eller han godtgjør, at det har rettslig interesse for ham.

Enhver kan kreve utskrift av en rettsavgjørelse i en bestemt sak så langt som det ikke gjelder forbud mot offentlig gjengivelse, eller, dersom det gjelder slikt forbud og avgjørelsen ikke er eldre enn fem år, innsyn i avgjørelsens slutning. Av rettsbøker for øvrig kan utskrift kreves hvis ikke rettsboken er ført i rettsmøte for lukkede dører eller offentlig gjengivelse av den protokollerte forhandlingen eller rettsboken er forbudt.

Første og annet ledd gjelder ikke rettsbøker som føres over rettens rådslagninger og stemmegivninger.

For andre enn parter med rettslig interesse skal utskrifter og innsyn i annet enn domsslutninger nektes når det av hensyn til rikets sikkerhet eller forhold til fremmed stat ville være betenkelig å gi utskrift eller innsyn, eller når det er grunn til å frykte at utskriften eller kunnskapen vil bli nyttet på urettmessig vis. Det samme gjelder når retten har gitt pålegg om hemmelighold.

Utskrift av psykiatriske erklæringer, personundersøkelser og andre personopplysninger i annet enn rettsavgjørelser, kan bare gis i den utstrekning det er fastsatt ved forskrift av Kongen.

Spørsmålet om retten til utskrift bedømmes i forhold til hvert enkelt dokument.

Nekter *rettens kontor* å forevise rettsbøker eller dokumenter eller gi utskrift av dem, kan begjæringen forelegges for retten til *avgjørelse*.

Kongen kan gi forskrifter om gjennomsyn og utlån av saksdokumentene og om rett til utskrift av dokumentene i tilfeller som ikke omfattes av første og annet ledd. Reglene i fjerde og femte ledd gjelder tilsvarende for slike forskrifter. Forskriftene kan på samme vilkår regulere gjennomføringen av allmennhetens innsynsrett ved bruk av informasjonsteknologi.

§ 152 skal lyde:

Dommen bør avsies umiddelbart etter at saken er tatt opp til doms. *Kan dette ikke skje, og domsavsigelsen derfor besluttet utsatt til et senere rettsmøte, skal om mulig tid og sted for dette samtidig fastsettes. Er dom ikke avsagt innen to uker etter at saken er tatt opp til doms, skal grunnen opplyses i rettsboken.*

§ 209 a skal lyde:

Redaktøren av et trykt skrift kan nekte å svare på spørsmål om hvem som er forfatter til en artikkel eller melding i skriftet eller hjemmelsmann for opplysninger i det. Det samme gjelder spørsmål om hvem som er hjemmelsmann for andre opplysninger som er betrodd redaktøren til bruk i hans virksomhet.

Samme rett som redaktøren har andre som har fått kjennskap til forfatteren eller hjemmelsmannen gjennom sitt arbeid for vedkommende forlag, redaksjon, pressebyrå eller trykkeri.

Når vektige samfunnsinteresser tilsier at opplysningen gis og den er av vesentlig betydning for sakens oppklaring, kan retten etter en samlet vurdering likevel pålegge vitnet å oppgi navnet. Dersom forfatteren eller hjemmelsmannen har avdekket forhold som det var av samfunnsmessig betydning å få gjort kjent, kan vitnet bare når det finnes særlig påkrevd pålegges å oppgi navnet.

Når svar gis, kan retten beslutte at det bare skal gis til retten og partene i møte for lukkede dører og under pålegg om taushetsplikt.

Bestemmelsene i paragrafen her gjelder tilsvarende for kringkastingssjef og kringkastingsmedarbeider.

§ 479 annet ledd skal lyde:

Saken behandles for lukkede dører. *Retten kan avslutte behandling for åpne dører hvis saksøkeren ber om det.*

IV.

I lov av 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker gjøres følgende endringer:

§ 28 skal lyde:

Fornærmede kan kreve utskrift av rettsbøker og andre dokumenter i en straffesak som retten har av-

sluttet behandlingen av. Slikt krav kan også fremsettes av enhver annen som det har rettslig interesse for.

Enhver kan kreve utskrift av en dom i en bestemt straffesak så langt som det ikke gjelder forbud mot offentlig gjengivelse av dommen, eller, dersom det gjelder slikt forbud eller utskrift nektes etter tredje ledd, innsyn i domslutningen. Kravet kan alltid avslås hvis dommen er eldre enn fem år eller den som krever utskrift bare identifiserer dommen ved siktedes navn.

Utskrift skal nektes når det av hensyn til rikets sikkerhet eller forhold til fremmed stat ville være betenkelig å gi utskrift, eller når det er grunn til å frykte at utskriften vil bli nyttet på urettmessig vis. Overfor andre enn partene gjelder det samme når retten har gitt pålegg om hemmelighold.

Utskrift av psykiatriske erklæringer, personundersøkelser og andre personopplysninger i *annet enn dommer*, kan bare gis i den utstrekning det er fastsatt ved forskrift av Kongen.

Spørsmålet om retten til utskrift bedømmes i forhold til hvert enkelt dokument.

Avslås en begjæring om utskrift etter paragrafen her, kan spørsmålet begjæres forelagt retten til avgjørelse.

Kongen kan gi forskrifter om gjennomsyn og utlån av dokumentene i en straffesak, og om rett til utskrift av dokumentene i tilfeller som ikke omfattes av første eller annet ledd. Reglene i tredje og fjerde ledd gjelder tilsvarende for slike forskrifter. Forskriften kan på samme vilkår regulere gjennomføringen av allmennhetens innsynsrett ved bruk av informasjonsteknologi.

§ 125 skal lyde:

Redaktøren av et trykt skrift kan nekte å svare på spørsmål om hvem som er forfatter til en artikkel eller melding i skriftet eller hjemmelsmann for opplysninger i det. Det samme gjelder spørsmål om hvem som er hjemmelsmann for andre opplysninger som er betrodd redaktøren til bruk i hans virksomhet.

Samme rett som redaktøren har andre som har fått kjennskap til forfatteren eller hjemmelsmannen gjennom sitt arbeid for vedkommende forlag, redaksjon, pressebyrå eller trykkeri.

Når vektige samfunnsinteresser tilsier at opplysningen gis og den er av vesentlig betydning for sakens oppklaring, kan retten etter en samlet vurdering likevel pålegge vitnet å oppgi navnet. Dersom forfatteren eller hjemmelsmannen har avdekket forhold som det var av samfunnsmessig betydning å få gjort kjent, kan vitnet bare når det finnes særlig påkrevd pålegges å oppgi navnet.

Når svar gis, kan retten beslutte at det bare skal gis til retten og partene i møte for lukkede dører og under pålegg om taushetsplikt.

Bestemmelsene i paragrafen her gjelder tilsvarende for kringkastingssjef og kringkastingsmedarbeider.

§ 197 annet ledd skal lyde:

Er det fare ved opphold, kan beslutningen treffes av påtalemyndigheten. Ved ransaking av redaksjonslokale eller tilsvarende skal slik beslutning treffes av statsadvokaten, og bare dersom det er sannsynlig at etterforskningen vil bli vesentlig skadelidende dersom man skulle vente på rettens beslutning.

§ 198 annet ledd nytt annet punktum skal lyde:

Første ledd nummer 3 gjelder ikke ved ransaking av redaksjonslokale eller tilsvarende.

§ 200 annet ledd skal lyde:

Skal noens bolig eller rom ransakes, skal han eller - om han er fraværende - en av hans husstand eller en nabo tilkalles når det kan skje uten opphold. *Ved ran-*

saking av redaksjonslokale skal i stedet redaktøren eller dennes stedfortreder tilkalles, når det kan skje uten opphold. Om nødvendig kan det åpnes adgang med makt. Det som er brutt opp, skal så vidt mulig lukkes til etter ransakingen.

V.

Ikrafttredelses- og overgangsregler

1. Loven her trer i kraft fra den tid Kongen bestemmer. De enkelte bestemmelser kan settes i kraft til ulik tid.
2. Kongen kan gi nærmere overgangsbestemmelser.

B.

Stortinget ber Regjeringen fremme forslag om nødvendige lovendringer for å sikre at navn og bilde på mistenkte, siktede eller tiltalte i straffesaker ikke blir offentliggjort. I den forbindelse bør også tilsvarende regler for vitner og fornærmede vurderes.

Oslo, i justiskomiteen, den 18. desember 1998.

Kristin Krohn Devold,
leder.

Jan Simonsen,
ordfører og sekretær.